

Uluslararası Savcılar Birliği (IAP)

Kesişen Yargı Yetkisi Durumlarında Savcılara Yönelik Kılavuz İlkeler

Karar Verme

'Hangi Yargı Çevresi Soruşturmalıdır?'

İçindekiler

IAP hakkında	3
İdareye ilişkin Özet	4
IAP Kesişen Yargı Yetkisi Davaları için Savcılık Kılavuz İlkeler	6
İlk Değerlendirmeler	6
İlk adımlar	6
Çerçeve – unsurların olaya göre matrisi	6
Yargı Çevresine Karar Vermedeki Kriterler	9
Hangi Ülke Toprağı?	9
Hangi yargı çevresi en güçlü dava dosyasına sahiptir?	10
Suçluların ve İşbirliği içindeki Savcılıkların Sayısı	11
Suçlu	11
Gecikme	13
Mağdurlar	13
Tanıklar	13
Cezayı Belirleyen Erkler	14
Devlet Menfaatleri	14
Yargı Çevresini Belirlemede İkinci Kriter	15
Suç Gelirleri	15
Cezayı Belirleyen Erkler	15
Dava işlemleri Masrafları	15
Siyasi Hususlar	15
A Eki: Hukuk Terminolojisi	15
Cezai Yargı Yetkisi İddia Etme Dayanakları	15
1. Ülkesel	16
2. Faile Göre Kişisellik İlkesi/Uyrukluk İlkesi	17
3. Mağdura göre Kişisellik İlkesi	18
4. Koruma İlkesi	18
5. Evrensellik İlkesi (Evrensel Yargı Yetkisi)	19
İlgili Diğer Yasal İlkeler	20
Ne Bis in Idem İlkesi (“tek suça tek ceza”)	20
Suçlunun iadesi	20
İade et veya Yargıla	21

Ek B: Uluslararası Yasal Çerçeve	23
ULUSLARARASI.....	23
Milletler Topluluğu	24
AVRUPA	24
Eurojust	25
AB Yeşil Kitap ve Çerçeve Kararı	26
Avrupa Yargı Ağı (EJN)	27
İki Taraflı/Bölgesel Anlaşmalar	27
Ulusal Rehber ve İçtihat	28
AMERİKA & KARAYİPLER	29
İki Taraflı/Bölgesel Anlaşmalar	29
Ulusal Rehber ve İçtihat	29
Karşılıklı Adli Yardımlaşma	30
AFRİKA.....	31
ASYA.....	32

IAP Hakkında

Uluslararası Savcılar Birliği (IAP) savcılara yönelik kurulmuş olan dünya çapındaki tek organizasyondur. 1995 yılında kurulmuş olup dünyanın her bölgesinden üyesi mevcuttur.¹ IAP yıllık konferansa ev sahipliği yapmakta ve dünyanın her yerinde bölgesel konferanslar düzenlemektedir. Savcıların uygulamaya dair kaygılarına ilişkin hususlarda canlı ve ilgi çekici tartışmalar sağladığı kadar bu konferanslar, ağ oluşturmak ve başka devletlerden meslektaşları tanımak için mükemmel fırsatlar sunmaktadır. Yıllık konferanslar her yıl farklı yerlerde gerçekleştirilmektedir. Afrika, Güney Amerika, Batı Avrupa, Dođu Avrupa/Orta Asya, Kuzey Amerika ve Karayipler ve Asya-Pasifik ve Orta Dođu bölgesinde gerçekleştirilen bölgesel konferanslar artık IAP'nin olağan etkinliği haline gelmiştir. Bu eğitici ve uygulamalı olarak yönlendirilen konferanslar öncelikli olarak savcılara yöneliktir.

Kesişen Yargı Yetkisi Davaları için bu Savcılara Yönelik Kılavuz İlkeler üyelerimizin yararına iyi uygulama sağlamak için IAP yetkisinin bir ürünüdür. Bu yetki ve IAP'nin küresel işbirliği ve savcılar arasındaki iletişimi teşvik etmek amacına ek olarak, IAP ayrıca üç uzman kardeş internet sitesi oluşturmuştur: ilki, siber suçlarla ilgilenen savcılar için Global Savcılar e-Suç Şebekesi (GPEN), ikincisi, savaş, insanlık ve soykırım suçlarıyla mücadele eden savcılar için Uluslararası Cezai Adalet Forumu (FICJ) ve üçüncüsü insan kaçakçılığı konusunda İnsan Kaçakçılığı Platformudur (TIPP).

IAP'ye dair daha detaylı bilgi edinmek için <http://www.iap-association.org> sitesini ziyaret ediniz.

¹ 2013 Aralık ayında IAP 170 kurumsal üye ve 2.000 bireysel üyesi bulunduğunu tespit etmiştir.

İdari Özet

IAP kapsamında tüm dünyadan savcılar arasındaki işbirliğini teşvik etmeye yönelik çabalarımız arasında bu Kesişen Yargı Yetkisi Durumları için Savcılara Yönelik Kılavuz İlkeler ("Kılavuz İlkeler") ceza gerektiren suçlarla sınırlıdır ve savcılar suçun evrenselleşmesi ve sınır-ötesi suçlardan doğan zorlukların bir kısmını ele alırken savcılarını desteklemeyi amaçlamaktadır. İhtilaf konusu, bölgesel ve uluslararası IAP faaliyetlerinde sıklıkla gündeme gelmiştir ve 2009'da Hollanda Lahey'de gerçekleştirilen IAP 14. Yıllık Konferansının sonucu kesişen yargı yetkisine dair çeşitli standart, kılavuz ilke, içtihat ve mutabakat muhtıralarını derlemeye ve ardından bu belgelerdeki benzerliklerden yola çıkarak yargı yetkisi ve üstünlük çatışmalarını çözmeye dair daha kapsamlı bir kılavuz ilkeler dizisi oluşturmaya yönelik olmuştur. IAP, uluslararası yasal çerçeve, kıdemli savcılarla yapılan istişare sonuçlarından, bölgesel ve ikili kılavuz ilkelerden ve belirli içtihatlardan alınmış müteakip kılavuz ilkeler dizisini sunmaktan mutluluk duyar.²

Bu Kılavuz İlkeler korsanlık, ticari suç, e-suç, savaş suçları, terör, insan, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı vb. dâhil olmak üzere devletin kendi yargısı üzerindeki yetkisinin geleneksel kavramlarının sınır aşan suçlarla mücadelede yetersiz kaldığı sınır ötesi suçları kapsamaktadır. Bunun üzerine, gittikçe artan sayıda devlet temel uluslararası yükümlülükleri yürürlüğe koyarak ve yurtdışında suç oluşturan davranışı düzenleyen ve suçluların suç işleyebilecekleri güvenli bölgeleri önleyen yerel mevzuatlar çıkararak cezai yargı yetkilerini genişletmiştir.

Sınır ötesi suçla mücadelede sınır ötesi yargı yetkisi ağının genişlemesi gerekirken bu ne yazık ki birden çok devletin aynı ceza gerektiren suç üzerinde meşru yargı yetkisi bulunduğunu iddia ettiği ve suçlu olduğu iddia edilen şahsı dava etmek istediği kesişen ve ihtilafly yargı yetkisinde artışa yol açmıştır. Esasen, sınır ötesi ceza gerektiren suçlar şuan, *diğerlerinin yanı sıra*, telefon konuşmalarının yapıldığı veya e-postaların yazıldığı veya alındığı, suçlu o ülkenin vatandaşı olduğu, kişilerin mağdur duruma düşürüldüğü, malvarlığı bankaya yatırıldığı, kişilerin suç işlerken seyahat ettiği ve suçun gelişmesi doğrultusunda herhangi bir fiziksel eylemin meydana geldiği durumlar dahil olmak üzere suçun bir kısmının gerçekleştiği tüm yargı çevrelerinde davaların açılmasıyla sonuçlanabilir.³ Sınır ötesi cezai yargı yetkisinin kullanımı devletlerin daha etkili iade anlaşmalarıyla olası suçlu kişileri gözaltına alma yeterliği sebebiyle daha da genişlemektedir.

Kesişen yargı yetkisi –örneğin yalnızca tek bir devletin bayrağı dalgalandığı halde birçok devletin yargı çevresine konu olan açık denizlerde gemi satışını içeren korsanlık davaları tamamen yeni bir kavram değildir. Fakat yeni olan, "hangi cezai yargı yetkisiyle çakıştığının

² Bu ilkeler esasen avukat ve IAP danışmanı Dnya Chaikel ve IAP Baş Hukuk Müşaviri Elizabeth Howe tarafından, İngiltere Canterbury Kent Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu Imogen Canavan'ın desteğiyle hazırlanmıştır. Ayrıca gerek IAP içinden gerek dışından yoğun istişareler söz konusu olmuştur.

³ T. Burrows, ABD Adalet Bakanlığı 'Kesişen Yargı Çevresi, (Uluslararası Savcılar Birliği Konferansı, Eylül 2010).

sıklığıdır."⁴ Uluslararası Barolar Birliğinin (IBA) 27 ülkenin⁵ katıldığı bir anketi⁶ cezai yargı yetkisinin öncelikli olarak cezanın işlendiği devlet bazında olduğunun açık olduğunu fakat ankete tabi ülkelerin neredeyse hepsinin, bazı devletler böyle bir yargı yetkisine dair geniş bir yaklaşım benimsemek kaydıyla, sınır ötesi yargı yetkisi şekillerinden bazılarını kullandıklarını ve tanıdıklarını tespit etmiştir."⁷

Savcılar, hangi devletin dava etmesi gerektiği, hangi yargı çevresinin üstün olduğu, hangi kriterlerin belirlenmesi gerektiği, birden fazla davanın olabileceği durumların olup olmadığı, hangi yargı çevresinin dava etmesi gerektiğine kimi karar vereceğine dair sorular dahil olmak üzere çakışan yargı yetkisiyle karşılaştıkları durumlarda birçok kritik soruyu ele almak ihtiyacında olacaklardır. Aslında, sınır ötesi yasaların gitgide artması genişlemekte olan yargı ağında karışıklığa sebep olabilir ve daha fazla ihtilafa yol açabilir. Bu yasalar sınır ötesi suçun cezasız kalmasının önüne geçilmesine yardımcı olabilmekle beraber, etkin, etkili ve adil kovuşturmayı temin etmek için ilgili çok taraflı işbirliği de olmalıdır. Bu amaçla, bu ülkeler hiçbir nihai veya kapsamlı araçla olmaksızın, birden fazla ülkenin yargı yetkisi olduğunu iddia ettiği durumlarda kimin davaya bakması gerektiğine karar verirken savcılara uygulamaya dair bir rehber sunmayı amaçlamaktadır.

⁴ Adam B. Abelson, "The Prosecute/Extradite Dilemma (Yargıla/İade Et İkilemi): Concurrent Criminal Jurisdiction and Global Governance (Kesişen Yargı Yetkisi ve Küresel Yönetişim)" [2009] 16 UC Davis Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi 1, sf. 10.

⁵ Ankete tabi tutulan 27 ülke şu şekildedir: Arjantin, Avustralya, Bahreyn, Brezilya, Çin, Danimarka, Mısır, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hindistan, Kore Cumhuriyeti, Malezya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Polonya, Rusya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, Tacikistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri ve Venezuela.

⁶ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu, "Çalışma Kolunun Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Raporu" (IBA 2009), <http://www.ibanet.org/LPD/Financial_Services_Section/Securities_Law_Committee/Projects.aspx>.

⁷ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 140.

İLK DEĞERLENDİRMELER

İlk adımlar

1. İlk değerlendirme "bir kovuşturmanın hangi yargı çevresi/çevrelerinde⁸ olabileceği" sorusu üzerine olmalıdır. Savcılar olası kovuşturmalar için yasal temelin bulunduğu ve bir hükmü başarıyla temin etmek için gerçekçi bir ihtimalin bulunduğu tüm yargı çevrelerini belirlemelidir. Bu değerlendirmenin yapılması yalnızca ilgili yargı çevrelerinden deneyimli savcıların sağlayabileceği uzmanlık ve bilgi birikimi gerektirmektedir.⁹
2. Kovuşturma birden çok yargı çevresine dâhilse davanın derhal açılabilmesi için ihtilaflı yargı yetkisi iddialarına dair kararlar mümkün olduğunca erken bir safhada alınmalıdır.
3. Her devletin¹⁰ kendine has yargı çevresi kıstası bulunmaktadır ve her devlet ilk olarak değerlendirilmesi ve mukayese edilmesi gereken çeşitli ulusal ve uluslararası yasal yükümlülüklerle tabi olabilir. Özellikle yargıya veya iade et antlaşma koşulları var mıdır? Veya hiç kimse aynı fiilden dolayı iki kez yargılanamaz (ne bis in idem) ilkesi uyarınca sonraki kovuşturmaları engelleyebilecek aynı davranış için başka bir yargı çevresi bu şahsı/shahısları daha önceden yargılamış mıdır? Uygulamada olan mutabakat muhtırası veya sürece destek olacak bölgesel anlaşmalar var mıdır?
4. Bu, başka bir kritik ön faktör olan çoklu kovuşturma olasılığını ve devletlerin suçluları iade etme yetkisini ayarlama ihtiyacına yol açar. Suçlu bir kişi birçok suç işlediğinde ve birden fazla devlette kovuşturma konusu olduğunda, değerlendirilecek ana husus kovuşturma için ilk olarak fırsat tanınan devletin müteakip kovuşturma için şahsı daha sonra başka bir ülkeye teslim edip etmeyeceğidir. Örneğin, ilk devlet kendi yurttaşlarını iade etmiş olarak mı değerlendirilecektir? İkinci devletle şahsı yargılanmaya göndermek için suçlunun iadesine dair bir antlaşması veya yerel suçlu iadesi yasası veya sınır dışı etme otoritesi gibi farklı araçları var mıdır?

Çerçeve – unsurların olaya göre matrisi¹¹

5. Savcıların kesişen yargı yetkisini ele alırken takip edecekleri uluslararası bağlayıcı veya yoruma yer bırakmayacak açıklıkta kurallar olmaksızın kimin yargılayacağına dair

⁸ Bu ülkelerde, "yargı çevresi" bir hükümet altında özerk bir siyasi topluluk olan "devletin" aksine tanımlanmış yasal yetkisi olan belirli bir coğrafi bölgede yasayı yorumlayan ve uygulayan otorite anlamındadır. Bu belgede terimler belirli bir raddeye kadar birbirinin yerine geçebilecek şekilde/alternatifli olarak kullanılır, yani genellikle farklı yargı çevreleri farklı devletlerken devletler birden fazla yargı çevresini içerebilir.

⁹ Eurojust, "Yıllık Rapor 2003" (Eurojust 2003) Ek A, sf. 60, <<http://www.eurojust.europa.eu/doclibrary/corporate/eurojust%20Annual%20Reports/Annual%20Report%202003/Annual-Report-2003-EN.pdf>>.

¹⁰ Bk. (n 8).

¹¹ Eurojust'ın Kılavuz İlkelerine önderlik eden istişareleri süresince, delegeler matris uygulamayı gerekli bulmuşlardır. Bir matrisi sıkı sıkıya uygulamak çok kuralcı olabileceken, bazıları daha yapılandırılmış bir yaklaşımı bu yargı çevresi ihtilaflarını çözmeye daha yararlı bulabilir. Matris yaklaşımı bu IAP Kılavuz İlkelerinde çeşitli olası yargı çevrelerinde uygulanacak ilgili faktörlerin dolaysız mukayese ve ölçümüne olanak tanıyan genişletilmiş kıstaslarla uygulanır.

kararlar her bir durumun kendine özgü olay ve esasları incelenerek duruma göre alınmalıdır.¹²

6. Yetki iddia etmede kesişen yargı yetkisi kullanımını çözüme sorumluluğu öncelikle rutin olarak ceza işlemleri başlatma kararını veren savcıya (veya ideal olarak savcılarla istişare ederek polisler) düşmektedir. Bu görevi yerine getirirken savcılar iç hukukun uygulanabilirliği, suçlunun iadesi talebinde bulunmanın veya suçlunun başka bir ülkeye iade edilmesinin istenilmesi gibi çakışan çıkarları dengelemelidirler.¹³
7. Birden çok devletin aynı ceza gerektiren davranış için meşru bağlantıları varsa, "Yargı Çevresini Belirleme Kriterleri" başlıklı müteakip bölüm ilgili faktörler matrisi aracılığıyla savcılara yön gösterecek pratik kriterleri düzenlemektedir. Bir davada hangi faktörlerin ilgili olduğu belirlendiğinde o faktörler uygulanmalı ve durumsallık yaklaşımına göre değerlendirilmelidir. Böyle bir süreç esneklik ve diğer yargı çevrelerinden ortak ve taraflarla istişare gerektirmektedir. Diğer yargı çevrelerinin geçmiş performansının hukukun üstünlüğü ve adil yargılama, bağımsızlık ve insan haklarına uygunluk gibi kabul edilmiş ilkelerin uygulanması açısından değerlendirilmesi ilgili bir faktör olabilir.
8. Her dava esasen kendine özgü olduğundan hangi yargı çevresinin yargılamak için en yetkili olduğunun belirlenmesi tüm ilgili faktörler değerlendirilip her bir davanın olay ve esaslarına dayandırılmalıdır.¹⁴ Hangi kriterlerin uygulanacağı ve bu kriterlerin öncelik sırası her davada belirlenmelidir.

Yargı çevresi değerlendirilirken göz önünde bulundurulacak iki yaklaşım

9. Bir Avrupa Birliği Yeşil Kitabı, "yargı çevresinin belirlenmesinde en azından genel bir yol gösterici ilke üzerinde anlaşmanın" gerekli olabileceğini kaydetmiştir.¹⁵ Örneğin, çakışan yargı çevresi iddialarının çözümünde uygulanabilecek iki yararlı yaklaşım; "**doğruluk veya kabul edilebilirlik testi**" ve "**yetki ikamesi yaklaşımı**"dır. Bu yaklaşımların göz önünde bulundurulması önemli olsa da hiçbiri henüz yaygınlaşmamış veya uluslararası teamül hukukunda tesis edilmemiştir.¹⁶
10. Öncelikle "doğruluk veya kabul edilebilirlik testi uyarınca, ulusal mahkemeler veya savcılık makamlarından yargı yetkisinin olası ve/veya ilgili davada uygun olup olmadığı iddiasının belirlenmesinde birçok faktörü değerlendiren "doğruluk testiyle" sınır ötesi cezai yargı yetkisi kullanmaları istenmiştir."¹⁷ "American Restatement"a¹⁸ göre, akla yatkınlık testi yalnızca A.B.D. hukukunu yansıtmamaktadır fakat aynı zamanda

¹² Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (yalnızca İngiltere ve Galler Kraliyet Savcılık hizmetlerinde geçerlidir, 2013), sf. 1, <http://www.cps.gov.uk/publications/directors_guidance/director_s_guidance_on_concurrent_jurisdiction.html>.

¹³ Adam B. Adelson (n 4), sf. 4-5.

¹⁴ Eurojust (n 9).

¹⁵ Avrupa Komisyonu, "Yargı Çevresi Çatışmaları ve Ceza Davalarında Ne Bis In Idem İlkesi (Yeşil Kitap)" COM (2005) 696 son, sf. 8.

¹⁶ ¹⁶ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 168.

¹⁷ A.g.e. ve bk. Avrupa Komisyonu (n 15), sf. 8.

¹⁸ Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi Birleşik Devletlerde ve dış ilişkileri etkileyen iç hukukta geçerli olduğundan uluslararası hukukta Amerikan Hukuk Enstitüsünün fikirlerini yansıtmakta olup uluslararası hukuk kaynakları ve bu kaynakların A.B.D içtihadındaki yerini ele alır.

uluslararası hukuk ilkesi geliştirmiştir, bununla beraber bu sav tartışmaya açıktır.¹⁹ İngiltere ve Galler Savcılık Hizmetlerine göre, prensip meselesi olarak, kesişen yargı çevresinden kaynaklı sorunlara dair kararlar adil ve nesnel olmalı ve öyle değerlendirilmelidir.²⁰

11. İkinci olarak, çakışan yargı çevresi iddialarının çözümünde yetki ikamesi yaklaşımı devletlere suçla geleneksel ilişkilerine göre öncelik tanır (*diğerlerinin yanı sıra*, faile ve mağdura göre kişisellik ilkesi uyarınca ülkesellik ve muhtemel vatandaşlık). (koruyucu veya evrensel ilkeler gibi) başka temellere dayalı diğer devletler yalnızca birincil derecede yargı yetkisi bulunan devletler yargılamaya istekli olmadığında veya yargılayacak durumda olmadıklarında yargılayabilecekken, bu devletlerin birinci derece yargı yetkileri vardır.²¹

Çok taraflı İstişareler

12. Birçok devletin işlemleri başlatmak için yargı yetkisi iddia ettiği belirlenirse, söz konusu yargı çevrelerini temsil eden kıdemli savcılar arasında, ortak belirlenmiş bir yerde bir toplantı düzenlenmelidir.²² Toplantıya katılması kararlaştırılmış savcılar meseleleri tartışmak için tamamen yetkin olmalı ve temsil ettikleri yargı çevresindeki savcılık adına karar vermelidirler.²³
13. Kimin yargılayacağına dair karar verme aşaması (mümkün olduğunca) davanın ilerleyeceği şekilde mutabakatla sonuçlanan karşılıklı kapsamlı istişarelere dayalı olmalıdır. Tespite her bir yargı çevresindeki ilgili tüm otorite/temas noktasıyla kesişen yargı çevresine dair ilgili tüm ikili mutabakat muhtıraları uyarınca ve organize olan ve ülke temas noktaları bulunan veya istişarelerle yardımcı olabilecek uluslararası ve bölgesel örgütlerle varılmalıdır (örn. Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (INTERPOL), Eurojust, Avrupa Yargı Ağı (EJN), Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), İbero-Amerikan Cumhuriyet Savcıları Derneği (IberRed), Karayipler Topluluğu (CARICOM), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü (SAARC)).
14. Örneğin Avrupa Birliği üye devletlerinin müdahil olduğu davalar özellikle ilgili yargı çevrelerinin temsilcilerinin yargılamanın nerede olacağına dair mutabakata varamaması durumunda destek için doğrudan Eurojust'a²⁴ başvurulabilir. Eurojust tavsiyede bulunur ve böyle toplantıları kolaylaştırır.
15. Bu çatışmaları çözmek için tartışmanın bir parçası olarak savcılar transfer işlemleri ve yargılamanın merkezini tek bir devlet yapmak gibi mevcut uluslararası sözleşme ve belgelerin mümkün kıldığı tüm imkânları incelemelidir.²⁵

¹⁹ Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi (Üçüncü) 1987, , § 402–3; Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 169.

²⁰ Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 1.

²¹ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 171. Bu ilkelerin açıklaması için A Ekine bakınız.

²² Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 2.

²³ Eurojust (n 9), A Eki.

²⁴ Eurojust'ın tam tanımı için bk. a.g.e., B Eki.

²⁵ A.g.e., A Eki.

16. İdeal olarak bu tarz çok taraflı istişareler kimin yargılaması gerektiğine dair toplu bir anlaşma sağlamak için müteakip bölümde verilen kriterleri sistematik olarak değerlendirecektir.

YARGI ÇEVRESİNE KARAR VERME KRİTERLERİ

Hangi Ülke Toprağı?

17. İddia edilen suç hangi ülke toprağında işlenmiştir? O ülkeye kayıtlı²⁶ uçak ve gemi dahil olmak üzere suçun işlenmesi doğrultusunda gelişen eylemlerin çoğunluğu nerede²⁷ gerçekleşmiştir? İşlenen suç/suçların etkileri nerede hissedilmiştir veya nerede hissedilmesi daha muhtemeldir?²⁸ İşlendiği iddia edilen suç ülke toprağının ne kadarlık kısmında işlenmiştir veya o ülke toprağına²⁹ önemli bir etkisi olmuş mudur veya zararın çoğunluğu nerede gerçekleşmiştir?³⁰
18. Uluslararası teamül hukuku ceza yargı yetkisine dair iddialarda çeşitli bölgesel veya sınır ötesi iddialar arasında hiyerarşiye yer vermezken,³¹ ülkesel yargı yetkisi tercihi ve genellikle suçun işlendiği devletin suçla en ilgili devlet olduğu ve kendi sınırları içerisindeki kişilerin davranışlarını düzenlemede söz konusu devletin en büyük ilgiye sahip olduğunun kabulü için pratik sebepler olabilir.
19. İddia edilen suçun nerede işlenmiş olduğu bir devletin suçu yargılamadaki ilgisini belirleyen esas faktör olmasına karşın, devlet "yargı yetkisi tesisinin kontrolünü elinde bulundurmalıdır."³² Aşağıda sıralanmış bazı dengeleyici faktörler de ilgili olacaktır. Uluslar ötesi suçlar ülkesellikten çok yargı çevresi için temel sağlayacağından bu faktörler muhtemelen daha ilgili olacaktır. İşlendiği iddia edilen suçla ülkesel bir bağlantısı bulunmayan devletler "vatandaşlarının düzen veya korunmasında veya çok ağır uluslararası suçların cezalandırılmasında [...] yargılama konusunda daha çok ilgili olabilirler. Yargı yetkisinin suçun işlendiği devlette kullanılması diğer devletlerin çıkarlarını ortadan kaldırmaz veya suçun işlendiği devletin çıkarlarının otomatik olarak başka bir devletin çıkarlarından üstün olacağı anlamına gelmez."³³

²⁶ Commonwealth Secretariat, "Cezai Yargı Yetkisi: Çakışan Cezai Yargı Çevresine ilişkin Devletlerin Değerlendireceği Kriterler" (Küçük Eyalet Yargı Çevreleri Hukukçu ve Başsavcılar Toplantısı, Marlborough House, Londra, Ekim 2010), sf. 6, paragraf 24.

²⁷ Eurojust; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri (1987), 50 Man., R. (2d) 129; Ulusal Bölge Başsavcılar Birliği (NDAA) ve Ceza Davaları Yönetimi (DPCP) (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası İlke 5(2)(h), sf. 3; AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009] OJ L 328/42; Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469.

²⁸ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man, R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(a), sf.3.

²⁹ Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi (Üçüncü) 1987, , § 402–3.

³⁰ Eurojust, A Eki; AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009] OJ L 328/42.

³¹ Florian Jessberger, Wolfgang Kaleck ve Andreas Schueller, "Uluslararası Hukuk Uyarınca Kesişen Yargı Yetkisi" (Uluslararası ve İnsani Hukuk Forumu, 2010), sf. 5, <<http://tinyurl.com/k4py7jk>>.

³² A.g.e., sf. 129.

³³ A.g.e., sf. 129.

Hangi yargı çevresi en güçlü dava dosyasına sahiptir?

20. Yargılamanın hangi devlette yapılması nispeten daha uygundur? *Forum non conveniens* doktrini (*uygun olmayan yargı yeri*) (tarafklar için daha uygun bir yer söz konusu olduğunda mahkemelerin yargı yetkisi iddia etmeyi reddettiği doktrin) anglo sakson hukuk sisteminin uygulandığı devletlerde bu soru için geçerlidir.³⁴
21. Hangi yargı çevresi daha kapsamlı davaya sahiptir?³⁵
22. Suçlu, suç ortağı ve/veya diğer şüpheliler ve şüphelilerin çoğu hangi ülke toprağında bulunmaktadır ve uygun görüldüğü takdirde başka bir yargı çevresinde tanıklık yapmak için gönüllü olup şartları elverişli midir?³⁶
23. Delil nasıl toplanmıştır (veya toplanacaktır), nerede bulunmaktadır,³⁷ mevcut mudur,³⁸ mobil midir³⁹ ve kabul edilebilir midir?⁴⁰ İlgili olması muhtemel delil tek bir yargı çevresinde nerede tutulmuştur, tespit edilen ve yargılama isteği bulunan başka bir yargı çevresi savcılarına sunulan materyalin durumu nedir?⁴¹
24. Soruşturma ve kovuşturmayı destekleyen karşılıklı adli yardım antlaşması mevcut mudur?
25. Davanın gelişiminde hangi polis kuvveti esas rol oynamıştır?⁴²
26. Soruşturmanın büyük kısmı hangi ülke toprağında yapılmıştır⁴³ ve yargı çevresi hem soruşturma hem kovuşturma aşamasında önemli kaynaklara para harcamış mıdır?
27. Çoktan suçlamalarda bulunan bir yargı çevresi var mıdır?⁴⁴
28. Yargılamaya başlamaya hazır bulunan yargı çevresi var mıdır?⁴⁵
29. Yetkisi bulunduğunu iddia eden yargı çevrelerinden herhangi birinde, iddia edilen suç(lar) için sınırlama (anglo sakson hukuku) veya hak düşürücü süreye (medeni kanun) dair uygulamada olan yasalar var mıdır?

³⁴ A.g.e., sf. 133-134.

³⁵ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(d), sf.3.

³⁶ Başsavcılık, Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 4.

³⁷ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(e), sf.3.

³⁸ Eurojust (n 9), A Eki.

³⁹ Başsavcılık, Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 3; Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(e), sf.3.

⁴⁰ AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009] OJ L 328/42.

⁴¹ Başsavcılık, Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 3.

⁴² Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129.

⁴³ ; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(c), sf.3.

⁴⁴ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri (1987), 50 Man. R. (2d) 129.

⁴⁵ A.g.e.

Suçluların ve İşbirliği içindeki Savcılıkların Sayısı

30. Sınır ötesi suçun söz konusu olduğu karmaşık davaların soruşturma ve kovuşturması genellikle farklı yargı çevrelerinde çoklu kovuşturma imkânına yol açacaktır. Söz konusu öne sürülen suçlar bir veya birden çok suçlu için iki veya daha fazla yargı çevresinde ayrı yargılamalar başlatabilecek kadar ağır mıdır?⁴⁶ Bununla birlikte, uygulanabilir olduğunda, bir suç birden fazla yargı çevresinde işlendiğinde, ilgili tüm kovuşturmalar tek bir yargı çevresinde yapılmalıdır.⁴⁷ Bu gibi durumlarda, savcılar suçlu şahısları bir yargı çevresinde yargılamanın ikinci veya üçüncü bir yargı çevresindeki yargılama üzerinde etkisi olacağını göz önünde bulundurmalıdır. Diğer kovuşturmaya zarar veren bir kovuşturmaya karşı önlem almak için gerekli çaba sarf edilmelidir.⁴⁸
31. Buna karşılık birçok kişi ceza gerektiren davranışla suçlanıyorsa, etkinlik ve etkililik sebepleriyle, yargılama için hepsini bir yerde toplamak mümkün müdür?⁴⁹
32. Yasal olarak daha sonra yargılaması mümkün olan yargı çevreleri var mıdır veya suçlunun daha sonra iadesi ve/veya yargılanması *ne bis in idem* prensibiyle engellenmiş midir? Müdahil devletlerden yalnızca biri "çifte yargılama" ilkesini uyguluyorsa bu diğer devletleri aynı suç için suçluyu tekrar yargılamaktan alıkoymakta mıdır?

Suçlu

Suçlunun konumu/uyruğu

33. Şüpheli hangi yargı çevresinde tutuklanmıştır ve gözaltında mıdır? Bunun dışında suçlunun uyruğu nedir veya asıl ikamet ettiği yer neresidir?⁵⁰
34. Bir yargı çevresindeki yetkili otoritelerin bir suçluyu başka bir yargı çevresinden geri alma veya teslim alma yetkisi ve gerçekçi ihtimaller nelerdir?⁵¹
35. Başka bir yargı çevresinde başka suçlar sebebiyle suçluya karşı dava işlemleri var mıdır?

⁴⁶ Kraliyet Savcılık Hizmeti (İngiltere ve Galler) *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz*, <http://www.cps.gov.uk/legal/h_to_k/jurisdiction/>.

⁴⁷ Başsavcılık, Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 3.

⁴⁸ Eurojust (n 9), A Eki.

⁴⁹ A.g.e.; Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, ilke 5(2)(g), sf.3.

⁵⁰ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, ilke 5(2)(i), sf.3; AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009]; Başsavcılık, Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 4.

⁵¹ Eurojust (n 9), A Eki, AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009]; Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler (n 12), sf. 4.

Yargı sistemlerinin güvenilirliği

- 36.** Yargı yetkisi iddia eden devletlerden birinin, özellikle diktatörlük veya ağır savaş geçmişini olan devletlerden birinin, suçlunun iadesini cezai kovuşturma amaçlı değil, başka siyasi ve askeri sebeplerle istediğine dair bir gösterge var mıdır ve siyasi görüş, uyruk, ırk veya benzer ayrımcılık sebebiyle işkence tehlikesi mevcut mudur?⁵²

Yargı Süreci Hakları & Adil Yargılama Standartları

- 37.** Şüpheliye yargı çevresi çatışması konusunda danışmak veya en azından şüpheliyi bu konuda bilgilendirmek uygun mudur?⁵³
- 38.** Şüphelinin genellikle bulunduğu yer dışında yargılanmasına kıyasla yurtdışında yargılanmasının şüpheli açısından kötü sonuçları var mıdır? Suçluyu yaşadığı ve çalıştığı yerden başka bir ülkeye taşımak mümkün ve veya pratik midir?
- 39.** Yargı yetkisi iddia eden tüm devletler adil yargılanma hakkı ve birinin davasının yetkili mahkemede veya yasanın tesis ettiği mahkemede görülmesi hakkı gibi adil ceza işlemlerini temin etmekte midir?⁵⁴ Suçlunun müteakip adil yargılanma hakları olacak mıdır: masumiyet karinesi; avukat isteme hakkı; tarafların eşitliği; ücretsiz sözlü ve yazılı çeviri hizmetleri?⁵⁵ Suçlunun iş, mali durum, aile bağları, sağlık hizmetleri vb. ye erişimine dair olası kısıtlamalara da dikkat edilmelidir. Söz konusu devletin bu savunma haklarına dair geçmiş performansı nedir?
- 40.** Suçlunun bir devlette insanlık dışı muameleye maruz kalma riski mevcut mudur?⁵⁶ Devletlerden birinin insan haklarına ilişkin uluslararası antlaşmalara dair özel yükümlülükleri var mıdır? Uluslararası insan hakları normlarının gitgide artan etkisi ceza kovuşturmalarında da artan bir rol oynamaktadır. Örneğin, BM İşkenceye Karşı Sözleşmeye akit taraflar bir kişiyi "işkenceye maruz kalma tehlikesine inanmak için yeterli sebeplerin olduğu" ülkelere iade edemezler.⁵⁷ Bu yükümlülük akit devlette cezai yargı yetkisi için bir gerekçe bulunmasa bile uygulandığı için çok önem arz etmektedir.⁵⁸
- 41.** AB üye devletleri için, kimin yargılayacağını kararı "her zaman adil, bağımsız ve nesnel olmalı ve bir suçlu veya suçlu olması muhtemel kişinin insan haklarını garanti altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gözetilerek alınmalıdır."⁵⁹

⁵² Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 173-174; IBA Anketine göre işkence geri iade talebini reddetme ve Arjantin, Çin, Finlandiya, Fransa, Malezya, Rusya, İspanya ve Birleşik Krallık'ta sınır ötesi yargı yetkisi kullanma gerekçesi olabilir.

⁵³ AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009]; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁵⁴ Yargı Çevresi Çatışmaları ve Ceza Davalarında Ne Bis In Idem İlkesine dair Avrupa Komisyonu Yeşil Kitap (n 15), sf. 27.

⁵⁵ Uluslararası Barolar Birliği, "Uluslararası Ceza Mahkemesinde Davalı Hakları", <<http://www.ibanet.org/Article/Detail.aspx?ArticleUid=621B2B54-6A06-4D05-A3D2-8C951D96D15C>>; Yargı Çevresi Çatışmaları ve Ceza Davalarında Ne Bis In Idem İlkesine dair Avrupa Komisyonu Yeşil Kitap (n 15), p 38; Colin Warbrick, 'Güncel Gelişmeler, Uluslararası Kamu Hukuku', [2007] 56 ICLQ 659, sf. 659; Uluslararası Denizci Hakları, 'SRI Araştırması: "Denizciler ve Ceza Hukuku"' (ikinci basım, Uluslararası Denizci Hakları 2013), sf. 34, <https://www.seafarersrights.org/images/seafarers_and_the_criminal_law_survey>.

⁵⁶ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 173-174.

⁵⁷ BM İşkence ve Başka Zalimce İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Davranış ya da Cezaya Karşı Sözleşme, 1984, md. 4.

⁵⁸ Abelson (n 4), sf. 132.

⁵⁹ Eurojust (n 9), A Eki.

42. Suçlu bir ülkede cezai sorumluluk yaşının altında mıdır?⁶⁰

43. Hapis cezası sonrası ıslah ihtimali nedir?⁶¹

Gecikme

44. Uluslararası kabul edilmiş bir hukuk ilkesine göre "geç gelen adalet, adalet değildir", bu sebeple, yargı yetkisine dair kararlar soruşturma veya kovuşturma sürecinde mümkün olduğunca çabuk alınmalıdır.⁶²

45. Bu nedenle savcılar hangi yargı çevresinin yargılamaya daha çabuk başlayacağını, meydana gelebilecek potansiyel gecikmeleri ve dava işlemlerinin ne kadar sürede sonuçlanacağını değerlendirmelidir.⁶³

Mağdurlar

46. Bir ülkenin menfaatleri terör durumlarında olduğu gibi, mağdura göre kişisellik ve evrensellik ilkelerine dayalı yargı yetkisini gerekçelendiren kendi vatandaşlarının yurtdışında suç mağduru olmasından etkilenmekte midir?⁶⁴

47. Mağdurlar nerede bulunmaktadır ve menfaatleri nelerdir?⁶⁵ Savcılar kovuşturmanın bir yargı çevresinde gerçekleştirilmesinin mağdurların önemli menfaatlerine hanel getirip getirmeyeceğini dikkate almalıdır. Bu değerlendirme, mağdurların tazminat talep etme ihtimalini de kapsayabilir.⁶⁶

48. Mağdurların uyuşu ilgili olmakla beraber yargı çevresi için nadiren belirleyicidir. Yine de, "bazı sınırlı şartlarda, uyruk tüm devletlerin sınırları dışında işlenen suçlarda, mesela açık denizlerde korsancılık durumunda, en önemli bağlayıcı faktör olabilir."⁶⁷

Tanıklar

49. Tanıklar nerede bulunmaktadır?⁶⁸ Tanıklara mümkün olduğunca az sorumluluk yüklenmeli ve yine mümkün olduğu ölçüde tanıkların menfaatleri göz önünde tutulmalıdır.⁶⁹

50. Potansiyel tanıklar hem ifade vermeye, hem de gerekli olduğu takdirde ifade vermek için başka bir yargı çevresine seyahat etmeye gönüllü müdür? Değillerse, yargılamada bulunacak potansiyel ülkenin bu kişileri mahkemeye çağırma (anglo sakson hukuku) veya tebliğde bulunma (medeni kanun) yetkisi var mıdır? Uluslararası bir tanık yakalama kararı olmadığında, mahkemenin tanıklığı yazılı olarak alma veya telefon

⁶⁰ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 173-174

⁶¹ Avrupa Komisyonu, "Yargı Çevresi Çatışmaları ve Ceza Davalarında Ne Bis In Idem İlkesi (Yeşil Kitap), (n 15), sf. 37.

⁶² Eurojust (n 9), A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁶³ A.g.e.; AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, *Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi* [2009]; Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 4.

⁶⁴ Abelson (n 4), sf. 129.

⁶⁵ Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁶⁶ Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46); AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, *Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi* [2009]; NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(b), sf.3.

⁶⁷ Abelson (n 4), f. 130.

⁶⁸ Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁶⁹ AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, *Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi* [2009]

veya video bağlantısı gibi uzaktan başka yöntemlere başvurma imkânını değerlendirmesi gerekecektir.⁷⁰

51. Hangi yargı çevreleri tanık koruma programları ve yeterli güvenlik tedbirleri sağlamaktadır?⁷¹ Savcılar her daim tanıkların haklarının korunduğundan ve riske atılmadığından emin olmalıdır.⁷²

Cezayı Belirleyen Erkler

52. Her bir muhtemel yargı çevresinde ceza gerektiren davranışın ağırlığına uygun mevcut suç ve cezalar nelerdir?⁷³
53. Hangi yargı çevresi benzer davranış için caydırıcı olan ve adil cezayla sonuçlanan bir ceza hükmü garanti edebilir?
54. İlgili yargı çevrelerinden biri veya ilgili yargı çevreleri mahkûmların transferine dair olan ve hüküm sonrası cezanın nerede verileceğini belirleyen bölgesel hüküm veya uluslararası belgelere taraf mıdır?⁷⁴
55. Kişilerin, hakkında ölüm cezası verebilecek ülkelere iadesini yasaklayan ülkeler için, talepte bulunan ülke söz konusu suç için ceza olarak ölüm cezası uygular mı ve bu, ölüm cezasına başvurulmayacağına dair ek müzakere veya teminat gerektirir mi?⁷⁵
56. Ceza uzlaşması pazarlığı gibi uygulamalarda çatışan yargı gibi hüküm verme sistemlerinin uyumsuzluğundan doğan meseleler var mıdır?⁷⁶

Devlet Menfaatleri

57. Hangi yargı çevresinin yargılamada daha fazla menfaati vardır?⁷⁷ Amerika Bildirisi iki veya daha fazla ülkenin yargı yetkisi kullanmasının mantıksız olmadığı fakat yasalarının çatıştığı durumlarda "her ülkenin yargı yetkisi kullanırken kendi menfaatlerini düşündüğü ölçüde diğer ülkenin menfaatlerini de düşünmesini" ve "menfaatinin açıkça daha fazla olduğu durumlarda yetkiyi o ülkeye vermesini" sağlar.⁷⁸

⁷⁰ Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁷¹ A.g.e.

⁷² Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 4.

⁷³ Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46); ⁷³ Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 4; Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129.

⁷⁴ Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, Md. 16(1)

⁷⁵ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 173-174.

⁷⁶ Bk. sınırışan ceza davalarında ceza uzlaşması pazarlığına dair Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ihtilalara dair R / Innospec Limited ([2010] EW Misc 7 (EWCC)) ve R / Robert John Dougall ([2010] All ER (D) 113).

⁷⁷ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469; Swystun / Amerika Birleşik Devletleri, (1987), 50 Man. R. (2d) 129; NDAa ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara ilişkin Mutabakat Muhtırası, İlke 5(2)(j), sf.3.

⁷⁸ Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi (Üçüncü) 1987,(n 19) , § 402(3).

YARGI ÇEVRESİNİ BELİRLEMEDE İKİNCİ KRİTER

Suç Gelirleri

58. Savcılar suç gelirlerini engelleyebilecek, zapt veya müsadere edebilecek belirli bir yargı çevresindeki yasal makamı göz önünde bulundurmalı ve ilgili uluslararası işbirliği anlaşmalarından en etkili şekilde yararlanmalıdır. Savcılar, bir yargı çevresini diğerine tercih ederken sadece ceza kazançlarının daha etkili tazminiyle sonuçlanacağını düşünüp diğer faktörleri göz ardı etmemelidir.⁷⁹

Cezayı Belirleyen Erkler

59. Mahkemelerin potansiyel yargı çevrelerinde uygun bir ceza verebilmeleri bir davanın hangi yargı çevresinde görülmesi gerektiğine karar verirken önemli bir faktördür. Bununla birlikte, savcıların yargı çevresine karar verirken gözetecekleri tek şey cezanın en ağır olduğu yer olması olmamalıdır. Önceki paragrafta belirtilenler gibi başka faktörler de dikkate alınmalıdır.

Dava işlemleri Masrafları

60. Dava açmaya kaynak gereklilikler yalnızca diğer tüm faktörlerin eşit dengede olması durumunda davanın görülmesi için yargı çevresine karar vermede bir etmen olmalıdır.⁸⁰

Siyasi Hususlar

61. Birçok devlet aynı suçlara dair yargı yetkisi iddia ettiğinde dış ilişkiler üzerine genellikle önemli sonuçlar vardır. Önemli olmakla beraber bu siyasi hususlar cezai yargı yetkisi iddia ederken diğer gerekçelerden daha ağır basmamalıdır.⁸¹

62. İlgili otoriteler bir davanın kendi yargı çevrelerinde görülmesini davanın kendilerini ilgilendirmedeği veya kıdemli savcılarının, adalet birimi/bakanlığının önceliği olmadığı gerekçesiyle reddetmemelidir.⁸² Bununla birlikte, diğer yargı çevreleri dava açmaya gönülsüz bir savcılığa bu yönde baskı kurmak yerine mevcut daha iyi opsiyonlar olup olmadığını değerlendirmek isteyebilir.

A Eki: Hukuk Terminolojisi

Cezai Yargı Yetkisi İddia Etme Dayanakları

Uluslararası hukuk cezai yargı yetkisi iddia etmede beş temel dayanağı kabul eder:

1) Ülkesellik

Ve ülke dışılık:⁸³

⁷⁹ Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁸⁰ A.g.e.

⁸¹ Abelson (n 4), sf. 128.

⁸² Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

⁸³ 27 ülke üzerinde anket yapan Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5) sf. 142'de "hemen hemen bütün devletlerin ülke dışı ceza yetkisini kullanırken dört ilkedden

- 2) Faile göre kişisel ilkesi
- 3) Mağdura göre kişisel ilkesi
- 4) Koruma ilkesi (ulusal menfaatler söz konusudur) ve
- 5) Evrensellik ilkesi⁸⁴

Ülkesel yargı yetkisi

1. Ülkesel

Yargı çevresi için en konvansiyonel ve temel esas ülkeselliğe dayalıdır. Bir ülke iddia edilen suçun veya herhangi bir esas suç unsurunun kendi toprağında işlenmiş olduğuna dayanarak yargı yetkisi iddia edebilir.⁸⁵ Bu esas diğer suç unsurlarının meydana geldiği ülke veya ülkeler de yargı yetkisi iddia edebileceklerinden kolaylıkla anlaşma veya çatışmaya yol açabilir. Müteakip örnek verilebilir: Şüpheli Tayland ve Kosta Rika'da çocuklara cinsel istismarda bulunmuştur; Virginia'daki evinden çocuk pornosu satmıştır; sunucusu Malezya'da bulunan bir porno sitesi kullanmıştır; hem kendi ürettiği hem de başkalarından topladığı çocuk pornolarını dünyanın her yerinden müşterilere satmıştır, işini yürütmek için sunucusu Kaliforniya'da olan e-posta hesapları kullanmış ve parasını Cayman Adalarında aklamıştır.⁸⁶ Bu senaryo, suç fiziksel olarak birçok ülkede gerçekleşmiş olduğundan yargı çevresine dair anlaşma ve ihtilaflara yol açabilir.

Ülkeler ülkesel yargı yetkisini farklı şekillerde yorumlamaktadır. Bazı ülkeler hala bir suçu kendi topraklarında işlenmiş olarak kabul etmek için suçun bütününe kendi topraklarında işlenmiş olmasının gerektiği görüşündedir. Bununla birlikte, Milletler Topluluğu Sekreteryasına göre, "suçun en azından bir kısmının yurtdışında işlendiği durumlarda böyle bir yaklaşımın yasal boşluğa yol açması muhtemeldir. Bu, sınır aşan suç ve suç şebekeleri için tipik olduğundan, ülkesellik ilkesinin sıkı sıkıya uygulanması ciddi bir engel teşkil edebilir."⁸⁷ "Ubiquity (aynı anda birden çok yerde bulunma)" veya "nesnel ülkesellik" olarak bilinen daha geniş bir yaklaşım suçun bir kısmı bir ülkenin toprağında gerçekleşse de o ülkeye ülkesel yargı yetkisi iddia etme hakkı tanımaktadır. Bu sebeple, esas suç eylemi yurtdışında gerçekleştiğinde dahi ülke içinde suça dair bir eylemin gerçekleşmiş olması yeterli olabilir.⁸⁸

Bölge dışı yargı yetkisi

Suç şebeke ve eylemleri ülke sınırlarını aştığından ülkeler kendi toprakları dışında işlenen suçlar için yargı yetkilerini genişletme yoluna gitmiştir. Eski tarihli bir uluslararası dava, Daimi Adalet Divanının (Uluslararası Adalet Divanının öncüsü) açık denizlerde bir Fransız ve Türk gemisinin çarpışmasına ilişkin davranışa dayalı olarak Fransız vatandaşları üzerinde Türk cezai

bir veya daha fazlasını kullandığını bulmuştur: faile göre kişisel ilkesi, mağdura göre kişisel ilkesi, koruma ilkesi ve evrensellik ilkesi."

⁸⁴ Yargı yetkisinin beş dayanağı geniş ölçüde Harvard Uluslararası Hukuk Araştırmasına dayanmaktadır "Suça ilişkin Yargı Yetkisi" (1935) 29 AJIL Spec Supp 435, sf. 445.

⁸⁵ I. Brownlie, Uluslararası Kamu Hukuku ilkeleri (7. baskı, Oxford Üniversitesi Yayınları, 2008), 301.

⁸⁶ T. Burrows (n 3).

⁸⁷ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), paragraf 29.

⁸⁸ A.g.e., sf. 7, paragraf 30.

yargı yetkisinin bulunduğunu kabul ettiği 1927 S.S. Lotus davası⁸⁹dır. Mahkeme şu şekilde gözlemlemiştir:

*Her hukuk sisteminde ceza hukukunun ülkesellik ilkesini temel aldığı doğru olsa da bu sistemlerin tümü veya neredeyse tümünün kendi toprakları dışında gerçekleşen, kabul ettikleri suçlara karşı eylemlerini genişlettikleri ve bunu ülkeden ülkeye değişen bir şekilde yaptıkları da aynı ölçüde doğrudur. Bu sebeple, ceza hukukunun ülkeselliği salt bir uluslararası hukuk ilkesi değildir ve hiçbir araçla ülkesel egemenlikle çatışmamaktadır.*⁹⁰

Benzer şekilde 1989 Kanada davası, Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein davalarında Kanada Yüksek Mahkemesi şu şekilde gözlemlemiştir:

*Vatandaşın korunması ve barış ve kamu düzeninin sürdürülmesi için suçun soruşturulması, kovuşturulması ve önlenmesi tüm örgütlü toplumlarda önemli bir hedeftir. Bu hedefin güdülmesi gerçeğe uygun olarak ulusal sınırlarla sınırlandırılmaz. Bu, uzun zamandır söz konusu olmakla beraber günümüzde gittikçe net bir hal almaktadır.*⁹¹

2. Faile Göre Kişisellik İlkesi/Uyrukluk İlkesi

Yargı yetkisinin bu şekli suçlu olduğu iddia edilen kişi o ülkenin vatandaşıysa ve mutlak meskeni o ülkeyse, suçlunun uyruğu esas alınarak iddia edilir.⁹² İhanet, korsanlık, cinayet ve yolsuzluk veya rüşvet suçlarına uygulanan geleneksel ülkesellik ilkesinin en çok kabul edilen istisnasıdır.⁹³ Bu ilkenin açıklaması suç nerede işlemiş olurlarsa olsunlar bir ülkenin kendi vatandaşları üzerinde yargı yetkisine sahip olması gerektirir. Bu, özellikle kendi vatandaşlarını iade etmeyen ülkelerle ilgilidir. Aksi takdirde bu ülkeler yurtdışına gidip suç işleyip kendi ülkelerine dönen o ülkenin vatandaşları için güvenli bölge olurdu. Örneğin hem suçlunun vatandaşı olduğu ülke hem de suçun işlendiğinin iddia edildiği ülke aynı suçla ilgili yargı yetkisi iddia ederse, yargı yetkisi çatışması muhtemeldir.

Bu ilke "anglo sakson hukuk sistemlerinden ziyade sıklıkla medeni kanunda uygulansa da sınır aşan cezai yargı yetkisi kullanımının en az tartışmalı dayanağıdır."⁹⁴ Genellikle, yasada belirtilmiş açık hükümlere gerek duymaksızın faile göre kişisellik ilkesine göre hep yargı yetkisi iddia eden medeni hukuk sistemlerinin çoğunun aksine anglo sakson hukuk sistemlerinde⁹⁵ yasa tarafından öngörülmüştür.

⁸⁹ S.S. "Lotus" (Fransa / Türkiye) 1927 P.C.I.J. Raporlar (A serisi), No. 10. (7 Eylül). Olay açık denizde gerçekleşmiştir ve Fransa yalnızca gemi hangi ülkenin bayrağını taşıyorsa yalnızca o ülkenin yargılama yetkisi olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte Mahkeme bu iddiayı reddetmiş ve genişletilmiş yargı yetkisi alımını yasaklayan uluslararası bir yasa olmadığına ve bu bağlamda yasal bir belgede açık bir yasağı ihlal etmemiş olmak kaydıyla egemen bir devletin talep ettiği yargı yetkisini alabileceğine karar vermiştir.

⁹⁰ A.g.e., paragraf 50.

⁹¹ Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469.

⁹² Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 6, 24. paragraf.

⁹³ A.g.e., sf.3.

⁹⁴ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 144.

⁹⁵ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 3.

3. Mağdura göre Kişisellik İlkesi

İşlendiği ileri sürülen suç yargılama talebinde bulunan ülkenin vatandaşına karşı yurtdışında işlendiyse mağdurun uyruğuna dayanılarak da yargı yetkisi iddia edilebilir. Bu ilke, bir ülkenin vatandaşlarına karşı işlenen suçlara kendi yasasını uygulamayı gerekçelendirebileceğinden potansiyel olarak geniş kapsamlıdır. Bu sebeple, "birçok mahkeme ve yorumcu bu ilkeyi eleştirmektedir."⁹⁶ Faile göre kişisellik ilkesine benzer olarak mağdura göre kişisellik ilkesi davranışın meydana geldiği ülkenin de yargı yetkisi iddia etmesi halinde kesişen yargı yetkisine sebebiyet verir.

Medeni kanun sistemleri mağdura göre kişisellik ilkesini yargı yetkisi esası olarak kabul edeli uzun zaman olmuştur fakat anglo sakson hukuk sistemlerinde kısa zaman öncesine kadar bu, esas olarak kabul edilmiyordu. Gitgide kabul edilirken, "bazı ülke ve yorumcular, özellikle anglo sakson hukuk sisteminin geçerli olduğu yargı çevresinden olanlar, mağdura göre kişisellik ilkesini yargı yetkisi için kabul edilebilir dayanak olarak görmemektedir fakat bu, en azından bazı suçlar hususunda değişebilir."⁹⁷ Bununla beraber bu ilke birçok iç hukuk ve birtakım uluslararası antlaşmalarda tanınmaktadır.⁹⁸ IBA çalışmasında ankete tabi tutulan ülkelerden yalnızca yarısından biraz fazlası, normalde yalnızca tanımlanmış suçlar için olsa da, mağdura göre kişisellik ilkesinin bazı versiyonlarını kabul etmiştir.⁹⁹

Örneğin, 1971'de Ürdün Başbakanının Kahire'de ve üç yabancı diplomatın Hartum'da öldürülmesi "terörle mücadelede yargı yetkisi dayanağı olarak mağdura göre kişisellik ilkesine ilişkin uluslararası bir yanıt" teşvik etmiştir. Bu da ardından mağdurun uyruğuna dayalı yargı yetkisini tesis eden uluslararası ilk terör karşıtı belge olan Diplomatik Temsilciler Sözleşmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁰⁰

4. Koruma İlkesi

Bir ülke ulusal menfaatlerinin tehlikede olduğu gerekçesiyle de yargı yetkisi iddia edebilir. Bu yargı yetkisi yurtdışında yabancılar tarafından işlenen, işlendiği ülkeye, menfaatlerine veya güvenliğine o ülkenin vatandaşları mağdur olmasa da tehdit unsuru oluşturan suçlar için geçerlidir.¹⁰¹ IBA yargı yetkisi çalışmasında ankete 27 ülkeden 21'i koruma ilkesinin bir şekline dayalı mevzuatı kabul etmişken bu mevzuatın pratikte kullanılıp kullanılmadığı veya nasıl kullanıldığı başka bir meseledir ve tam tanımı ve kapsamına dair genel bir fikir birliği bulunmamaktadır.¹⁰² Koruma ilkesine dayalı yargı yetkisi davranış, işlendiği ülkenin yasalarını ihlal ettiğinde ihtilafa sebep olabilir.¹⁰³

ABD Temyiz Mahkemesinde, İkinci Yargı Çevresi (the Second Circuit) koruma ilkesini "ülkenin güvenliğini etkileyen o ülkenin vatandaşı olmayanların eylemlerine ilişkin" sınır aşan yargı yetkisini mümkün kılan ilke olarak tanımlamıştır.¹⁰⁴ Bu ilkeyi uygulayarak, planlanan

⁹⁶ Abelson (n 4), sf. 116.

⁹⁷ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 147.

⁹⁸ A.g.e., sf. 97.

⁹⁹ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 147.

¹⁰⁰ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 3.

¹⁰¹ Abelson (n 4), sf. 117.

¹⁰² Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 149-150.

¹⁰³ Abelson (n 4), sf. 118.

¹⁰⁴ Amerika Birleşik Devletleri / Yousef, 327 F.3d 56, 110 (2d Cir. 2003).

saldırıları Birleşik Devletleri ve dış politikasını etkileyeceğinden bir ABD uçağını bombalama komplosu üzerinde yargı yetkisi kullanmıştır.¹⁰⁵

2006 Statoil davasında, Petrol Şirketi Statoil ASA İran petrol ve gaz projelerini geliştirmek için bir sözleşmeyi imzalayabilmek amacıyla İranlı bir memura rüşvet vermekle suçlanmıştır.¹⁰⁶ Şirket Norveç'te kayıtlıdır ve bu sebeple Birleşik Devletler içinde aktif bir davranış meydana gelmemiştir. Bununla birlikte, "ABD, ABD araçlarının rüşvet ödemesinin transferi için kullanıldığı ve Statoil New York borsasında olduğundan, Yurtdışı Yolsuzluk Uygulamaları Kanunu (FCPA) 1977 uyarınca yakalandığından, (tüzel kişi ABD ihraççısı olduğunda yargı yetkisi verir), böylece kanıtlanabilir bir şekilde koruma ve/veya "genişletilmiş" faile göre kişisellik ilkesine dayanarak yetki iddia etmiştir."¹⁰⁷ Bu, borsa menfaatlerinin söz konusu olduğu durumlarda koruma ilkesine dair yargı yetkisi talep edebilecek diğer devletleri de ilgilendiren bir davadır.

5. Evrensel Yargı Yetkisi

Evrensel yargı yetkisi, suçlar ve yargılayan devlet arasında bağlantı bulunmadığında veya sınırlı bağlantı bulunduğu durumda ancak suç evrensel olarak cezalandırmayı gerektirecek kadar ağır olduğunda ülke sınırları dışında işlenen suçlara dair iddia edilebilir. Uluslararası kabul edilmiş bir tanım bulunmamakla beraber, Evrensel Yargı Yetkisine ilişkin Princeton İlkeleri müteakip tanımı sunmaktadır: "suçun nerede işlendiğine, iddia edilen fail veya hüküm giymiş failin uyruğuna, yargı yetkisini kullanan devlete dair hiçbir bağlantıya bakılmaksızın sadece cezanın niteliğine dayalı cezai yargı yetkisidir."¹⁰⁸ Böyle geniş bir yargı yetkisinin meşruiyeti, soykırım gibi bazı iğrenç suçlar tüm ülkelerin menfaatlerini etkileyebileceğinden veya korsanlık gibi suçlar hukuktaki boşluklardan yararlanıp cezasız kalabileceğinden, tüm uluslararası toplumu korumaya yöneliktir.¹⁰⁹

Yargı yetkisi için bu dayanak çok geniş kapsamlı olduğundan en tartışmaya açık ve karışık olanıdır. Yine de, birçok ülke günümüzde Cenevre Sözleşmesinin ağır ihlalleri, korsanlık, soykırım, işkence, kölelik ve bazı terör eylemleri gibi savaş suçları dâhil birtakım belirli suçlar için evrensel yargı yetkisine dayalı yargılamalara izin vermektedir.¹¹⁰ Bununla birlikte, ülkenin işlendiği iddia edilen suçla hiçbir bağlantısı bulunmadığında salt evrensel yargı yetkisine sıklıkla başvurulmamaktadır. Arrest Warrant davasında, Uluslararası Adalet Divanı (ICJ),

¹⁰⁵ Örneğin, bk. 3 Kasım 2009 tarihli 1/2009 sayılı Anayasayla İspanya Yargı Kanununun 23.4 ve 5 maddelerinde mağdura göre kişisellik ilkesi tesis edilmiştir; BM İşkence ve Başka Zalimce İnsanlık dışı ve Onur Kırıcı Davranış ya da Cezaya karşı Sözleşme'nin 5(1) (c) maddesi uyarınca ülkelerin mağdura göre kişisellik ilkesine dayalı cezai yargı yetkisi tesis etme izinleri olmakla beraber buna dair bir zorunlulukları bulunmamaktadır.

¹⁰⁶ Amerika Birleşik Devletleri / Statoil, ASA, 06 Cr. 960 (S.D.N.Y. Ekim 13, 2006).

¹⁰⁷ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 3.

¹⁰⁸ Stephen Macedo, "Evrensel Yargı Yetkisine ilişkin Princeton İlkeleri" (Princeton Üniversitesi Yayınları, 2001), sf. 28, <http://lapa.princeton.edu/hosteddocs/unive_jur.pdf>.

¹⁰⁹ Abelson (n 4), sf. 118.

¹¹⁰ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 4, 8 ve paragraf 38; Abelson (n 4), sf. 119; 27 ülkenin katılımıyla Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5) anketinde sf. 154-155: ankete tabi ülkelerin yaklaşık dörtte üçü antlaşmaya dayalı ve korsanlık /27 ülkeden sekizinin ulusal mevzuatında, terör (beş ülke), işkence (dört ülke), insan kaçakçılığı (üç ülke), uyuşturucu ticareti (üç ülke) için geçerli olan evrensel yargı yetkisinin bazı formlarını tanımaktadır.

diğerlerinin yanı sıra, evrensel yargı yetkisinin kullanımı hususunu değerlendirmiştir.¹¹¹ ICJ, karar görüşünde, yargı yetkisini kullanmak isteyen devletle bir bağlantı bulunması gerektiğine ve evrensel yargı yetkisinin fail o ülke topraklarında değilse veya o ülkeyle başka bir bağlantısı bulunmuyorsa evrensel yargı yetkisinin iddia edilemeyeceğine karar vermiştir. Bu sebeple evrensel yargı yetkisini ilgilendiren bir suç için gıyaben arama emri verilmesi hükümsüz kılınmıştır.¹¹² Bunun aksine, 11 Mayıs 2012 tarihli başka bir örnekte, Malezya Kuala Lumpur Savaş Suçları Mahkemesi ABD eski başkanı George W. Bush'u ve yedi yönetim yetkilisini savaş suçlarından gıyaben sembolik olarak mahkûm etmek için evrensel yargı yetkisini kullanmıştır.¹¹³ Evrenselliğe dayalı yargı yetkisi uluslararası olarak kabul edilip tanınmasa da bazı sınır aşan ciddi suçlar için devletlerin yargı yetkisi iddia etmeleri için bir dayanak teşkil etmektedir.

İLGİLİ DİĞER YASAL İLKELER

Ne Bis in Idem İlkesi (“tek suça tek ceza”)

Ne bis in idem sanığın daha önce aynı suçtan tutuklanmış veya beraat etmiş olduğunu gösteren defii olarak da bilinen medeni kanundan gelen, bir kişinin esasen ceza gerektiren bir davranış sebebiyle aynı suçtan iki kere yargılanamayacağı anlamında uluslararası bir ceza hukuku ilkesidir. Bu sebeple kesişen yargı yetkisi davalarında tamamlanmış yabancı bir kovuşturma diğer yargı çevrelerinin aynı suçlar sebebiyle aynı kişiyi yargılamasının önüne geçebilir. "Anglo sakson hukuk sistemi yargı çevrelerinde aynı fiilden ötürü iki kez yargılama" ilkesi de ilgilidir. Medeni ve Siyasi Haklara ilişkin Uluslararası Sözleşmeye göre "Hiç kimse, bir ülkenin yasalarına ve ceza usulüne göre daha önce kesin olarak ¹¹⁴mahkûm olmuş ya da beraat etmişse, aynı fiil için yeniden yargılanamaz veya cezalandırılmaz." Hangi Yargı Çevresinin Yargılayacağına Karar Vermek için Eurojust Kılavuz İlkeleri (ve Eurojust Kılavuz İlkelerine atıfta bulunan diğer kılavuz ilkeler) bu ilkeyi destekler ve onaylar.¹¹⁵

Suçlunun iadesi

Suçlunun iadesi talepte bulunan ülkenin yargı yetkisi iddia ettiği suçlardan yargılamak için veya hapis cezası vermek için yasal bir talep uyarınca bir kişinin bulunduğu ülkeden iadesini talep eden ülkeye gönderildiği ceza usulüdür. Bu usul genellikle antlaşmalarla kolaylaştırılmıştır ve uluslararası teamül hukuku uyarınca böyle bir yükümlülük içeren uluslararası anlaşmalarda belirtilen suçlar haricinde kişilerin iadesine dair genel bir yükümlülük bulunmamaktadır.¹¹⁶

¹¹¹ Demokratik Kongo Cumhuriyeti / Belçika, 11 Nisan 2000 tarihli Arrest Warrant Kararı (2002), ICJ, sf. 3.

¹¹² Hâkim Guillaume uluslararası teamül hukukunun geleneksel olarak korsanlıkla ilgili olmak üzere sadece bir tane evrensel hukuk yetkisi davası tanıdığını kaydetmiştir. Hâkim Guillaume 1970 Lahey Sözleşmesini ve Sözleşmedeki "iade et veya yargıla" ilkesini müteakip evrensel yargı yetkisi konseptinin daha geniş bir suç yelpazesinde etkinlik kazandığını belirtmiştir. Bununla birlikte, bu bir devlete yetki iddia etmesi için sınırsız bir hak tanımamıştır. Tercihen, ülke ve suç (örneğin mağdurların uyruğu) veya ülke ve suçlu (örneğin suçlu ilgili ülkedeysen) arasında bir çeşit bağlantı ve ilişki bulunmalıdır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti / Belçika, 11 Nisan 2000 tarihli Arrest Warrant Kararı (2002), Başkan Guillaume'un ayrı görüşü ICJ, sf. 37-39.

¹¹³ KLVCC Başsavcısı / George W. Bush & 7 Ors, Mahkeme Kararı, Dava No. 2-CTH-2011, KLVCT 7-11 Mayıs 2012, paragraf 2.3, <http://criminalisewar.org/tribunal/Judgement%20KLVCT%20May%202012.pdf>.

¹¹⁴ Birleşmiş Milletler, Antlaşmalar Serisi, vol 999, sf. 171, Madde 14(7).

¹¹⁵ Eurojust (n 9) A Eki; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

¹¹⁶ A.g.e., sf. 165.

Yargı yetkisine dair ihtilaf ve çatışmalar normal olarak bir ülke suçluyu gözaltında tuttuğundan ve bu da o ülkenin suçluyu yargılaması mı iade etmesinin mi gerektiği sorusunu doğurduğundan bazen iadeye dair zorluklar oluşabilir.¹¹⁷ İade antlaşmaları genellikle çatışan yargı yetkisi iddialarına nasıl öncelik vereceğini veya bir ülkenin yargılaması mı yoksa iade etmesi mi gerektiği hususunu ele almamaktadır.¹¹⁸ Bazı yargı çevreleri kendi vatandaşlarını başka bir yargı çevresinde yargılanmaları için iade etmek istememekle beraber tamamen kendi yargı çevreleri dışında işlenmiş bir suç için "mağdura göre kişisel" gerekçesiyle yerel yargı yetkisi iddia etmek ve söz konusu kişiyi kendi mahallerinde yargılamak isterler.¹¹⁹

İade etmek veya Yargılamak

İade et veya yargıla ilkesi uluslararası antlaşmalarda çok önemli bir yükümlülük haline gelmiştir ve bazı bilim insanları bu ilkenin uluslararası teamül hukukunda da yer alması gerektiğini iddia etmektedirler.¹²⁰ Suçlu olduğu iddia edilen şahıs antlaşmaya taraf bir ülke topraklarında bulunduğu, ülke şahsı ya iade etmeli ya da antlaşmada belirtildiği şekilde yargı yetkisi iddia edip şahsı kendi yerel mahkemelerinde yargılamalıdır. Böylece "suçlular başka bir ülkeye kaçarak yargılanma ve cezadan da kaçamayacaklarından" uluslararası işlenmiş suçların yargılanmasında yargı yetkisine dair boşluk bulunmadığı garanti altına alınmaktadır.¹²¹ Yargı yetkisine karar verme ve yargı yetkisini sağlamaya dair bu metot aşağıdaki önemli sözleşmeler dâhil olmak üzere İkinci Dünya Savaşından bu yana gitgide yaygın hale gelmektedir:

¹¹⁷ Örneğin, Fransa ve Güney Kore arasında yargı yetkisi ihtilafının baş gösterdiği Véronique Courjault'a karşı Fransa'nın açtığı dava. 2006'da Courjault'nun eşi Güney Kore'deki evlerinin derin dondurucusunda iki çocuk cesedi buldu. Güney Kore'de yapılan DNA testiyle çocukların Courjault'nun olduğu ve Fransız vatandaşı olduğu teyit edildi. Koreli yetkililer Fransa'ya dönmüş olan çiftte mahkeme celbini yollamak ve çifti sorgulamak için Fransa'dan karşılıklı adli yardımlaşma talebinde bulundu. Fransa önce reddetti sonra Kore'den adli yardımlaşma talebinde bulundu. Kimin yargılayacağına karar verilirken hangi hükümetin bu olaya dair adaletin yerini bulması konusunda daha ilgili olduğu, davalıların adil yargılanması ve çocuk öldürmeden suçlu bulunurlarsa hak ettikleri cezayı almaları gibi hususlar dikkate alındı. Son olarak, Güney Kore yetkiyi Fransa'ya vermeye karar verdi çünkü iki suçlu Fransa'da gözaltındaydı ve Fransa adaleti yerine getirmeye hazırdı. İki ülke arasındaki karşılıklı adli yardımlaşma antlaşmasına dayanarak Güney Kore yetkilileri Fransa Savcılığına gerekli delili sağlamıştır. 2009'da Courjault üç çocuğunu öldürmekten suçlu bulunmuştur: bk. Joon Gyu Kim ve Cheol-Kyu Hwang, "Ceza Hukukunda Uluslararası İşbirliğine dair Yeni İnisiyatifler" (Seul Ulusal Üniversitesi Yayınları, 2012), sf. 163-165.

¹¹⁸ Eurojust (n 9) sf. 161; Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Çevresine dair Adli Kılavuz* (n 46).

¹¹⁹ Örneğin, Lee Murray Birleşik Krallık davası. Sn. Murray 2006'da İngiltere'de gerçekleştirilen 53 milyon poundluk bir soygunu planladıktan sonra Fas'a kaçmış ve Fas vatandaşlığı başvurusunda bulunmuştur. 2010 yılında Birleşik Krallık yetkililerinin sağladığı delile dayanarak Fas'ta 25 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır; bk. BBC, "Cage-fighter jailed over £53m Kent Securitas Raid", (BBC, 1 June 2010), <<http://www.bbc.co.uk/news/10209285>>.

¹²⁰ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5), sf. 162; Uluslararası Hukuk Komisyonu, İade et veya Yargıla Yükümlülüğüne dair Dördüncü Rapor, (B.M. Belge A/CN.4/648, 2011), paragraf 74.

¹²¹ Anton du Plessis, Bölümlere Ayrılmış Uluslararası Yasal Düzendeki Terörle Mücadele Stratejilerinde "9/11'den bu yana Teröre karşı Uluslararası Cezai Adalet İşbirliğinden bir Kare" (Cambridge Üniversitesi Yayınları 2013), sf. 41.

- 1949 Cenevre Sözleşmeleri,¹²²
- 1970 Lahey Uçakların Kanun dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Sözleşmesi,
- 1979 Rehine Alınmasına karşı Uluslararası Sözleşme,
- 1997 Terörist Bombaların Önlenmesine dair Uluslararası Sözleşme,
- 1999 Terörün Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme,
- 1984 İşkence ve Diğer zalimane, İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi ve
- 1973 Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi.

Yargıla veya iade et yükümlülüğü devletlerden en az birinin devleti zanlıyı yargılamaya veya iade etmeye bağlayan bir antlaşmaya taraf olduğu kesişen yargı yetkisi durumlarında dikkate alınmalıdır. Esasen bu ek yasal yükümlülük hangi yargı çevresinin yargılaması gerektiğine ilişkin karar verme sürecini hızlandırabilir. Yargıla ya da iade et ilkesinin kapsamındaki tipik suçlar, diğer uluslararası suçların yanında, sivil uçağın kaçırılması, sivil rehinelere almak, terör eylemleri, işkence ve uluslararası korunan kişilere karşı işlenen suçlardır. Bu kural cinayet, kaçakçılık, dolandırıcılık vb. suçları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Yukarıda atıfta bulunulan antlaşma hükümleri rehberlik sağlamamaktadır veya devletin iki seçenektan (yargılamak veya iade etmek) hangisini seçmesi gerektiğine dair devlete yardımcı olmamaktadır.¹²³ 2012 Temmuzunda Uluslararası Adalet Divanı (ICJ) "Yargılama veya İade Etme Yükümlülüğüne ilişkin Hususlara (Belçika / Senegal)"¹²⁴ dair bir davada yargıla veya iade et ilkesi hakkında rehberlikte bulunmuştur. Nihai kararlarında ICJ İşkence ve Diğer zalimane, İnsanlık dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ve Cezanın Önlenmesi Sözleşmesine (CAT) taraf devletlerin faileri ya yargılaması ya da yargılama yetkisi olan başka bir ülkeye yargılanmaları için gönderilmeleri yükümlülüğünü (7. madde uyarınca) onaylamıştır.¹²⁵ Bu dava Çad eski başbakanı Hissène Habré'nin 1980lerde başkanlığı müddetince işkence, insanlık suçları ve iddia edilen muhtemel soykırım hususunda yargılanmasına dair Belçika ve Senegal arasında uzun zamandır süregelen çatışmayla ilgilidir. Bu karar, davaya direkt olarak müdahil olmasalar da, CAT'e taraf 151 ülkeye başka bir taraf devlet toprağında ikamet eden bir zanlının yargılanmasını talep etme hakkı verdiğinden kararın diğer eski liderler üzerinde de etkileri vardır.

¹²² Cenevre Sözleşmelerinin ağır ihlal usulü Md 49/50/129/146yla Sözleşmelerin dördüne mahsus müteakip metinle antlaşmaya dayalı yargıla veya iade et yükümlülüğünün klasik bir örneğidir; dört Sözleşmede de yer alan metin şu şekildedir: "Sözleşmeye taraf tüm devletlerin ağır ihlallerde bulunduğu veya ağır ihlallerde bulunma emri verdiği iddia edilen kişileri araması ve bu kişileri uyruklarına bakmaksızın kendi mahkemeleri huzuruna çıkarması zorunludur. Tercih ederse ve kendi mevzuatının hükümlerine uygun olarak söz konusu taraf devletin ilk bakışta haklı görülen dava başlatması şartıyla, şahısları ilgili diğer taraf devlete de teslim edebilir."

¹²³ Abelson (n 4), sf. 124-125.

¹²⁴ Yargılama veya İade Etme Yükümlülüğüne ilişkin Hususlar (Belçika / Senegal), Karar (20 Temmuz 2012), <<http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=bs&case=144&k=5e>>.

¹²⁵ A.g.e.

Ek B: Uluslararası Yasal Çerçeve

ULUSLARARASI

Şu anda savcılara kesişen yargı yetkisi çatışmalarını çözmeleri konusunda yardımcı olacak kapsamlı uluslararası sözleşme, antlaşma, kılavuz ilkeler serisi veya teamüli kurallar bulunmamaktadır. Bununla birlikte, devletler antlaşma hukuku gereği belirli suçlar için belirli yaklaşımlar üzerinde anlaşmaktadır. Bazı antlaşmalarda, "devletler birden fazla devletin yargı yetkisi iddia ettiği veya edebileceği durumlarda yargı yetkisini kullanacak en uygun ülkenin tayininde işbirliği yapmak için anlaşmışlardır."¹²⁶ BM Uluslararası Hukuk Komisyonunun geniş kapsamlı çok taraflı sözleşmeler araştırmasına göre, suçluların cezalandırılması için tercih edilebilir eylem planı olarak iade veya yargılama sağlayan hükümler içeren 61 çok taraflı belge mevcuttur.¹²⁷

BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve BM terörle mücadele sözleşmeleri ve protokolleri gibi çoğu uluslararası belge özellikle ülkesellik veya faile göre kişisellik ilkesi gibi yargı yetkisinin daha geleneksel şekillerini uygulamaktadır. Bu belgeler aynı zamanda mağdura göre kişisellik veya koruma ilkeleri için keyfi yargı yetkisi hükümlerini kapsayabilir.¹²⁸ Uluslararası terörle mücadele belgelerinin hemen hemen hepsi ve Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi taraf devletin kendi ülkesinin vatandaşı olan suçlu üzerinde yargı yetkisi talep etmesi gerektiği koşulunu getirmiştir.¹²⁹

Özellikle, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (UNTOC) sınır aşan organize suçları önleme ve bu suçlarla mücadele için daha etkili işbirliğini teşvik etmeyi hedeflemiştir. Madde 15 ilgili suçlara dair yargı yetkisi konularına ve bilhassa kesişen yargı yetkisi durumlarıyla müdahil taraf devletlerde eylemlerinde eşgüdüm sağlamak için birbirlerine danışmaları amacıyla yetkili ihtiyacına atıfta bulunmuştur. Madde 16 ise, suçluların iadesine dairdir.¹³⁰ Bu belge yazılırken UNTOC'a taraf 175 ülke mevcuttu.

Ayrıca, devletlere kimin yargılaması gerektiği kararını verirken gerekli bilgi desteğini sağlayan ve ayrıca sınıraşan davalarda belge birkaç devlete yayılı ilgili delilin toplanmasına yardımcı olan birçok çift taraflı ve bölgesel Karşılıklı Adli Yardım (MLA) Antlaşması vardır.¹³¹ Bu antlaşmalar hangi yargı yetkisinin yargılaması gerektiğine dair çok taraflı tartışmalar

¹²⁶ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5) sf. 167; Bk. örneğin: 2002 BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi Madde 42(2)(a), yürürlük 14 Aralık 2005, 41 ILM 31, Madde 42(5); Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi Madde 22(5), 23 Kasım 2001, 41 ILM 282; Terörün Finansmanının Önlenmesine dair Uluslararası Sözleşme, 9 Aralık 1999'da imzaya açıldı; S Antlaşma Belge 106-49, Madde 7.

¹²⁷ Uluslararası Hukuk Komisyonu, Geri İade Etme veya Yargılama Yükümlülüğüne dair Uluslararası Hukuk Komisyonunun işine yarayabilecek çok taraflı sözleşmeler Araştırması, (BM, Doc. A/CN.4/630, 2010), paragraf 4.

¹²⁸ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 5, paragraf 18.

¹²⁹ BM Genel Kurulu, Diplomasi Ajanları da Dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 14 Aralık 1973, No. 15410, Madde 3(b); Milletler Topluluğu Sekreteryası (n 27), sf. 3, paragraf 10-11.

¹³⁰ BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi, BM Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve Protokolleri (UNODC, 2004)

<http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>.

¹³¹ Kraliyet Savcılık Hizmeti, (İngiltere ve Galler) "Uluslararası Soruşturmalar",

<http://www.cps.gov.uk/legal/l_to_o/obtaining_evidence_and_information_from_abroad/>.

düzenlemek için yararlı bir başlangıç noktası da olabilir. Birçok bölgesel MLA antlaşması örneği aşağıda ilgili bölgeler altında açıklanmıştır. 2013 Şubat ayında, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) Siber Suçlara ilişkin kapsamlı bir Çalışma Taslağı hazırladı ve bu taslağın 7. bölümü uluslararası işbirliğiyle ilgili olup yargı yetkisi çatışmaları hususlarında iyi bir genel bakış sunmaktadır.¹³²

Milletler Topluluğu

Milletler Topluluğu Sekreteryası 2007'de karşılıklı adli yardım, iade ve ilgili yetkililere gerekli pratik bilgiyi sağlama dâhil, Milletler Topluluğu üye devletleri arasında cezai davalarda uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak için Commonwealth Temas Kişileri Ağı (CNCP) tesis etmiştir. CNCP özellikle Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Şeması (Harare Scheme) ve Suçluların Geri İadesine dair Londra Şeması olmak üzere mevcut Commonwealth şemalarını güçlendirmek için çalışmaktadır.¹³³ Milletler Topluluğu Sekreteryası ayrıca Cezai Yargı Yetkisine dair bir Belge yayımlamıştır: bu IAP Kılavuz İlkelerinde atıfta bulunulan Ekim 2010 tarihli Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler.¹³⁴

AVRUPA

Avrupa Birliği (AB) kurumları üye devletleri arasında yargı yetkisi çatışmalarını çözmek için hem rehberlik sağlamış hem de yasalaştırmıştır. AB çatışan yargı yetkisine dair davaları değerlendirecek muhtemelen en gelişmiş bölgesel veya uluslararası organdır. Yasal hükümler açısından, Avrupa Birliği Antlaşmasının 31(1) maddesi "cezai hususlarda adli işbirliğine dair ortak eylemin (d) üye devletler arasında yargı yetkisi çatışmalarını önlemeyi kapsadığına yer vermiştir. Avrupa Birliği Antlaşmasının 31(2) maddesi "Konseyin (a) üye devletlerin ulusal savcılık yetkilileri arasında gerekli koordinasyonu kolaylaştırması için Eurojust'a imkan sunarak, Eurojust aracılığıyla işbirliğini teşvik ettiğini" belirtmiştir.¹³⁵ Ne bis in idem ilkesi ayrıca Shengen Anlaşması Uygulama Sözleşmesi'nin (CISA) 54-58 maddeleri için geçerlidir.¹³⁶ Suçluların İadesine dair Avrupa Sözleşmesi birçok ülkenin yargı yetkisi bulunduğu iddiaların öncelik sırasına konulmasını ele alır.¹³⁷

Avrupa Birliği içerisinde karşılıklı adli yardım mekanizmalarının yerini karşılıklı tanıma anlaşmaları almaya başlamıştır. Karşılıklı tanıma "bir AB üye devletinin adli makamının aldığı

¹³² BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi, "Siber Suçlara ilişkin Kapsamlı Çalışma" (2013), <http://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ_session22/13-80699_Ebook_2013_study_CRP5.pdf>.

¹³³ Commonwealth, "Commonwealth Temas Kişileri Ağı", <<http://www.thecommonwealth.org/subhomepage/165671/>>.

¹³⁴ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 7, paragraf 29.

¹³⁵ Avrupa Birliği Antlaşması Konsolide Versiyon [2002] RG C325/5 5, <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12002M/pdf/12002M_EN.pdf>.

¹³⁶ Shengen Anlaşması Uygulama Sözleşmesi [2000] OJ L 239 19, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922%2802%29:en:HTML>.

¹³⁷ Uluslararası Barolar Birliği Sınır ötesi Yargı Yetkisine dair Yasal Uygulama Birimi Çalışma Kolu (n 5) sf. 167; Suçluların İadesine dair Avrupa Sözleşmesi 1957, 359 UNTS 273, Md. 17.

kararın tanınması ve gerekli olduğunda diğer AB üye devletleri tarafından da sanki kararı onlar almışçasına uygulanması sürecidir."¹³⁸

Bununla birlikte, AB üye devletleri arasında hala uygulanmakta olan bir MLA anlaşması 2000'de kabul edilen Cezai Meselelerde Karşılıklı Yardım Sözleşmesidir.¹³⁹

Avrupa Tutuklama Emri (EAW) sistemi uyarınca, EAW Konsey Kararı üye devletler arasında birçok talep olması durumunda bölüm başlığı sağlamaktadır: "iki veya daha fazla üye devlet aynı kişi için Avrupa tutuklama emri çıkarırsa, hangi Avrupa tutuklama emrinin yürütüleceği kararı tüm şartların, özellikle suçların rölatif ehemmiyeti ve yeri, Avrupa tutuklama emirlerinin tarihleri ve emrin yargılama veya hapis cezası veya gözaltı emri için mi olduğu dikkatle incelenerek yürütme organı tarafından verilmelidir."¹⁴⁰ Başka bir örneğe cezai soruşturmalarda yararlanmak için nesne, belge ve bilgi elde etmek amacıyla karşılıklı yardım sistemini destekleyen Avrupa Delil Müzekkeresidir (EEW).¹⁴¹

AB karşılıklı tanıma, suçlu iadesi ve işbirliğine dair daha çok kaynağa erişmek için AB cezai meselelerde adli işbirliği internet sitesini ziyaret ediniz:

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_criminal_matters/index_en.htm

Eurojust

Eurojust cezai hususlarda adli işbirliğine dair AB ajansı olup ciddi sınır ötesi suç türleriyle mücadeleleyi desteklemek için görevlendirilen ulusal savcılardan oluşmaktadır.¹⁴² Görevlerini yerine getirmesi için Eurojust'ın Avrupa Yargı Ağı (bk. aşağıda), Avrupa Polis Ofisi (Europol), Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Bürosu ve irtibat hâkimleriyle özel ilişkileri mevcuttur. Eurojust'ın, AB Konseyi aracılığıyla üye olmayan devletlerle veya UNODC gibi uluslararası örgüt veya organlarla bilgi paylaşımı veya çalışanların geçici görevlendirmesi için işbirliği anlaşması yapması mümkündür. Bir üye devletin talebi üzerine Eurojust, bir işbirliği anlaşması yapılmışsa veya bu yardımın sağlanmasında Eurojust'ın menfaati bulunuyorsa, belirli bir üye devlete veya üye olmayan devlete ilişkin soruşturma ve kovuşturmalarda yardım sağlayabilir.

İşbirliği anlaşmalarına ek olarak, Eurojust'ın dünya çapında temas kişi ağı mevcuttur. Eurojust özellikle uluslararası karşılıklı adli yardımlaşmanın uygulanması ve suçlu iadesi taleplerinin yerine getirilmesini kolaylaştırarak üye devletlerde yetkili makamlar arasında soruşturma ve kovuşturma koordinasyonunu teşvik eder ve geliştirir. Eurojust mümkün olan tüm yollarla üye devletlerin yetkili makamlarını sınır ötesi suçlar söz konusu olduğunda daha etkili soruşturma ve kovuşturma sağlamaları konusunda destekler.

¹³⁸ Bk. Avrupa Komisyonu, "AB Ülkeleri arasında Kararların Tanınması" (16 Temmuz 2013), <http://ec.europa.eu/justice/criminal/recognition-decision/index_en.htm>.

¹³⁹ Bk. Konsey Aktı [2000] RG C197/1, <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:197:0001:0023:EN:PDF>>.

¹⁴⁰ Avrupa Tutuklama Emri ve Üye devletler Arasındaki Teslim Usullerine dair Konsey Çerçeve Kararı [2002] RG 2002 L 190, Md 2(2) ve Md 16.

¹⁴¹ Bk. Avrupa, "Avrupa Delil Müzekkeresi (EEW)" 11 Mayıs 2009 <http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_criminal_matters/jl0015_en.htm>.

¹⁴² 28 Şubat 2002 tarihli Konsey Kararı 2002/187/JHA Ağır suçlarla mücadeleyi güçlendirmede Eurojust [2002] RG L063.

Europol ortaklığında Eurojust ayrıca Ortak Soruşturma Takımları (JITs) Projesini yürütmektedir. Sınır ötesi suçlarla mücadeleyi desteklemek için kurulan Takımlar (JITs), belirli bir amaç için, iki veya daha fazla AB üye devleti ve/veya yetkili makamlar arasındaki anlaşmaya dayalı olarak oluşturulmuş belirli bir dönem için kurulmuş soruşturma takımlarıdır. Diğer tüm tarafların izniyle AB üyesi olmayan bir devlet de JIT'de yer alabilir.¹⁴³

Eurojust 2003 Yıllık Raporunda "Hangi Yargı Çevresinin Yargılayacağına Karar Vermek" başlıklı kılavuz ilkeler yayımlamıştır ve bu kılavuz ilkeler hem AB içinde hem dışında yaygın biçimde atıfta bulunulmuş ve bu ilkelerden yararlanılmıştır. Şuan, bu ilkeler en yararlı ve kullanıcı dostu ilkeler olarak değerlendirilmektedir. Esasen, ilkeler kapsamındaki öğeler hem pratik hem de çoğu davada hemen uygulanabilir niteliktedir.

AB Yeşil Kitap ve Çerçeve Kararı

2005'te Avrupa Komisyonu karşılıklı tanıma ilkesini tamamlayabilecek ve Avrupa'da en uygun yargı çevresini tayin edip çatışmaları çözebilecek bir mekanizma tesis etme ihtimalini vurgulayan Yargı Yetkisi Çatışmaları ve Cezai Soruşturmalarda ne bis in idem ilkesine dair bir Yeşil Kitap sunmuştur.¹⁴⁴ Yeşil Kitap AB üye devletleri arasında yargı yetkisi ihtilaflarını çözmek için üç aşamalı bir usul önermiştir. İlk olarak, kovuşturma başlatan bir ülke kovuşturmanın yeni başladığı veya başlayacağı diğer üye devletlerin yetkili makamlarını haberdar etme yükümlülüğündedir. İkinci olarak, kovuşturma başlatmaya meyilli üye devletlerin ilgili makamlarının tartışmaya girmesi gerekebilir. Üçüncü olarak, uzlaşmayla bir anlaşmaya varılmadığında, arabuluculuk için Eurojust gibi AB nezdinde bir organa başvurulabilir.¹⁴⁵

Yeşil Kitabı müteakip, AB Konseyi 2009'da ihtilafların önlenmesi ve giderilmesine ve cezai işlemlerde yargı yetkisinin kullanımına dair bir Çerçeve Kararı çıkartmıştır.¹⁴⁶ Yeşil Kitaba benzer olarak Çerçeve Kararının amacı şeffaf kurallar ve ortak bir kriter ortaya koymak ve iki veya daha fazla AB üyesi ülkenin aynı kişi ve aynı davranış için paralel cezai işlemler başlatmalarını önlemek amacıyla, ulusal makamların birbirlerine doğrudan danışmasını destekleyerek yargı alanında işbirliğini geliştirmektir.¹⁴⁷ Böylece Çerçeve Karar *ne bis in idem* prensibinin ihlalini önlemeyi gözetmektedir.

Ayrıca, AB üye devletleri için cezai işlemlerine dair bilgi paylaşımı ve doğrudan danışma için ağ tesis etmektedir. Özellikle, cezai yargı yetkisine dair bir uzlaşmaya varılmadığında, 12(2) maddesi uyarınca "uygun görüldüğü takdirde, Eurojust Kararının 4(1) maddesi uyarınca Eurojust yetkiliyse, mesele müdahil üye devletlerin yetkili makamından Eurojust'a havale edilir."¹⁴⁸ Çerçeve Kararı özellikle paralel cezai işlemlerin ihtilaflarını ele alırken yetkili

¹⁴³ Bk. Europol, "Ortak Soruşturma Takımları" (Europol), <<https://www.europol.europa.eu/content/page/joint-investigation-teams-989>>.

¹⁴⁴ Yargı Yetkisi Çatışmaları ve Cezai Soruşturmalarda ne bis in idem ilkesine dair Yeşil Kitap (n 15).

¹⁴⁵ Colin Warbrick, "Güncel Gelişmeler, Uluslararası Kamu Hukuku" Law', [2007] 56 ICLQ 659, sf. 663.

¹⁴⁶ AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009].

¹⁴⁷ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" paragraf 41; AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009]. RG L 328 42.

¹⁴⁸ AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, AB Konsey Çerçeve Kararı 2009/948/JHA, Ceza Davalarında Yargı Yetkisi Kullanımı Çatışmalarının Önlenme ve Çözülmesi [2009]. RG L 328 42.

makamların dikkate alması gerektiği bir kaynak olarak Eurojust Kılavuz İlkelerinde belirtilen kriterlere atıfta bulunmaktadır.

Son olarak, bunun gibi AB çerçeve kararları AB direktifleri gibi üye devletler üzerinde bağlayıcı değildir, yani doğrudan bir etkileri bulunmayıp Avrupa Adalet Divanının tercihe bağlı yargı yetkisine tabidir.¹⁴⁹ Örneğin, bir çerçeve kararının iç hukukta uygulanamaması halinde yürürlük işlemleri Avrupa Komisyonunca yapılamaz.

Avrupa Yargı Ağı (EJN)

Avrupa Yargı Ağı (EJN) cezai meselelerde yargısal işbirliğini kolaylaştırmak için tesis edilmiş bir ulusal temas noktaları ağıdır. Ağ Organize Suçla Mücadelede Avrupa Birliği Konseyi Eylem Planını yerine getirmek için kurulmuştur. Ulusal temas noktaları organize suç, yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı veya terör gibi hem genel suçlar hem de ağır suçların bazıları için uluslararası işbirliği alanında özel sorumluluklara sahip yargı makamları ve diğer yetkili makamlar ve uluslararası yargısal işbirliğinden sorumlu merkezi makamlar arasından üye devlet tarafından tayin edilmektedir. Ağ Avrupa Komisyonu üye devletlerinden 300 ulusal temas noktasından oluşmakta olup merkezi Lahey'dir.¹⁵⁰

İki Taraflı/Bölgesel Anlaşmalar

New York'taki 9/11 saldırılarının ardından AB ve Amerika Birleşik Devletleri kanun yaptırımı ve yargısal işbirliğini geliştirmek için harekete geçmiştir. Bunun sonucunda 2010 Şubat ayında adalet ve iç işlerine dair meselelerde AB ve Birleşik Devletler arasında yardımlaşmayı kolaylaştırmayı ve hızlandırmayı hedefleyen iki tane AB-ABD çerçeve anlaşması yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmalar işbirliği için ortak çerçeve oluşturmakta olup ABD ve bireysel olarak AB üye devletleri arasında mevcut iki taraflı anlaşmaları tamamlayacaktır.

Cezai meselelerde karşılıklı adli yardımlaşmaya dair Avrupa Birliği ve Japonya arasındaki antlaşma 2011 Ocak ayında yürürlüğe girmiştir ve bu alanda daha etkili bir işbirliği tesis etmek için karşılıklı adli yardımlaşma hükümleri sağlamaktadır.¹⁵¹ Anlaşma tanıkların veya uzmanların dinlenmesini kolaylaştıran, uzun ve pahalı seyahati ortadan kaldıran ve banka bilgisi paylaşımını kolaylaştıran video konferansı aracılığıyla ifade alma imkânı dâhil polis ve savcıların gerekli bilgiye erişebildiği işbirliği araçları sunmaktadır.

"Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler arasında Kesişen Yargı Yetkisiyle Ceza Davalarını Ele Almada Yararlanılacak Rehber"¹⁵²in amacı mevcut işbirliğini geliştirmek, erken danışmayı teşvik etmek ve savcılık makamları arasında atılan adımların olay bazında koordinasyonunu sağlamaktır. Düzenleme ayrıca savcılarının kararlarının mahkemelerce sorgulanmasını önlemektedir. Anlaşma, "anlaşmanın üçüncü bir tarafa itiraz etme veya bir dava veya ilgili

¹⁴⁹ Avrupa Birliği Antlaşmasına değişiklik getiren Nice Antlaşması, Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar ve İlgili Bazı Kanunlar [2001] OJ C 325, Md. 35.

¹⁵⁰ Bk., Avrupa Yargı Ağı Resmi İnternet Sitesi, <<http://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/#>>.

¹⁵¹ Bk. Avrupa Komisyonu, "Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Geri İade" (EC, 16 Temmuz 2013), <http://ec.europa.eu/justice/criminal/judicial-cooperation/legal-assistance/index_en.htm>.

¹⁵² Bk. "İngiltere, Galler veya Kuzey İrlanda ile Amerika Birleşik Devletlerini Etkileyen Ceza Davalarını Ele Almada Başsavcının Rehberi", <<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200607/ldlwa/70125ws1.pdf>>, 18 Ocak 2007'de imzalanmıştır.

meselelerin soruşturma veya kovuşturmasına ilişkin Birleşik Krallık ya da Birleşik Devletlerce alınan bir kararın yeniden değerlendirilmesini isteme hakkı yaratmamasını" sağlamaktadır.¹⁵³

Organize Suçla Mücadelede Bölgesel İşbirliği için Makedonya, Arnavutluk, Bosna Herse, Hırvatistan, Sırbistan ve Karadağ arasında 2005 yılında Mutabakat Muhtırası imzalanmış ve bu muhtıra üzerinde 2010 yılında değişiklik yapılmıştır.¹⁵⁴ Diğerlerinin arasında bu Mutabakat Muhtırası birbirleriyle irtibat kuracak ulusal temas noktaları kurmaktadır ve 5. madde uyarınca "akit taraflar muhtemel çakışmaları ve diğer akit tarafların başlattığı soruşturmalara olumsuz etkileri engellemek amacıyla sınır ötesi organize suç soruşturmalarında koordinasyon sağlayacak bir mekanizma geliştirmektedir."

Ulusal Rehber ve İçtihat

2013 Temmuz ayında, İngiltere & Galler Kraliyet Savcılık Hizmeti (CPS) yargı yetkisinin yabancı yargı makamlarıyla paylaşıldığı davaları ele almaya dair yeni kılavuz ilkeler yayımlamıştır.¹⁵⁵ Kılavuz ilkelerde kesişen yargı yetkisi durumunda baş gösteren meselelerin tespitinde adım adım yaklaşımı benimsenmiştir. Birleşik Krallık Hükümeti "kovuşturma hem Birleşik Krallık'ta hem de başka bir ülkede mümkün olduğunda", Birleşik Krallık mahkemelerinin, böylesinin adaletin yararına olduğunu düşünmeleri halinde, mevzuatta kovuşturmanın yurtdışında yapılmasını engelleyebilecekleri bir maddeye yer verme eğilimindedir.¹⁵⁶ CPS kesişen yargı yetkisine dair çevrimiçi rehber ayrıca "İngiltere, Galler ve diğer yargı çevrelerinin dâhil olduğu sınır ötesi davalarda, savcılar ve ilgili yargı çevrelerinin soruşturmacıları için en iyi uygulama yargılamanın nerede yapılacağına dair karara varırken farklı unsurları değerlendirmek ve dengelemek için yüz yüze görüşmek" olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁷ CPS kılavuzu ayrıca savcılarla çakışan yargı yetkilerine dair yukarıda tanımlanan, Eurojust'ın çıkardığı Kılavuz İlkeler de yönlendirmektedir.

İngiltere ve Galler ile AB üyesi olmayanlar dâhil diğer yargı çevrelerini kapsayan sınır ötesi davalarda suçlamanın "İngiltere ve Galler mahkemelerinin yargı yetkisi bulunması için bu yargı çevreleriyle önemli bir bağlantısının bulunması" gerekmektedir. Bundan, İngiltere ve Galler'de, suç teşkil eden önemli sayıda olay gerçekleştiğinde, mantıklı bir sebeple suç gerektiren davranışın başka ülke mahkemeleriyle beraber değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmedikçe, İngiltere ve Galler mahkemelerinin yargı yetkisi olduğu anlaşılmaktadır (*R / Smith (Wallace Duncan) (No. 4) [2004] 3 WLR 229, per Yüksek Mahkeme Kraliyet Dairesi Başkanı Woolf*).¹⁵⁸

¹⁵³ Bk. a.g.e., paragraf 13.

¹⁵⁴ Bk. Avrupa Konseyi, "Makedonya Cumhuriyeti Başsavcılığı Mutabakat Muhtırası" (2010), <<http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/judicialcooperation/projects/proseco/Signed%20MoU%20in%20English.pdf>>.

¹⁵⁵ Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12), sf. 1.

¹⁵⁶ Bk. HC Deb 16 Ekim 2012, vol 551, col 165.

¹⁵⁷ Başsavcılık, *Yargı Yetkisinin Yurtdışı Yargı Makamlarıyla Paylaşıldığı Davaların Yürütülmesine dair Kılavuz İlkeler* (n 12); Kraliyet Savcılık Hizmeti, *Yargı Yetkisine dair Adli Kılavuz* (n 46).

¹⁵⁸ A.g.e.

Danimarka kesişen yargı yetkisi davalarında, Danimarka'nın yargı yetkisi kullanmaya yönelik meşru ilgisi Danimarka Ceza Kanununun 12. bölümüne dayanarak (münhasır) yargı yetkisi hakkını saklı tutarak diğer ülkelerin ilgilerine karşı dengelenebilir.¹⁵⁹

AMERİKA & KARAYİPLER

İki Taraflı/Bölgesel Anlaşmalar

Quebec Cumhuriyet Başsavcısı ve Amerika Ulusal Bölge Savcıları Birliği Kurulu 17 Temmuz 2001 tarihinde savcıların kullanacağı bir örnek model olarak sınır ötesi suça dair bir mutabakat muhtırası kabul etmiştir.¹⁶⁰ Model Quebec ve varsayımsal tüm Bölge Savcılıklarıyla sınır ötesi ve kesişen yargı yetkisi meselelerine dair potansiyel mutabakat muhtıraları öngörmektedir ve belirli bir meseleye dair veya sınır ötesi yargı yetkisinin söz konusu olabileceği kesişen yargı yetkisi durumlarında uygulanabilir.¹⁶¹ Mutabakat muhtırası modelinin 5(2) prensibi uyarınca "Taraflar kesişen veya sınır ötesi yargı yetkisinin söz konusu olduğu tüm davaları dikkate almalı ve kovuşturma için en uygun yeri belirlemelidirler." Mutabakat muhtırası örneği ayrıca bu süreçte dikkat edilmesi gereken (bu belgenin Kılavuz İlkelerinde yer alan) 10 kriterden oluşan bir liste sunmaktadır.

Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Kesişen Yargı Yetkisinin Söz Konusu Olduğu Ceza Davalarını Ele Almada Yararlanılacak Rehberine dair bilgi için yukarıdaki "Avrupa" bölümüne bakınız.¹⁶²

Ulusal Rehber ve İçtihat

Amerika Birleşik Devletlerinde, (Üçüncü) Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi ("Bildiri") kesişen yargı yetkisinin ve belirli bir davada yargı yetkisinin kullanımının mantıklı olup olmadığının tespitinde dikkate alınacak bağımsız mahkeme unsurlarının analizi için başlangıç noktası teşkil etmektedir (bu unsurlara yukarıdaki IAP Kılavuz İlkelerinde yer verilmiştir).¹⁶³ İlk olarak, bir ülkenin belirli bir davranış karşısında yasalarını uygulamak için gösterdiği çaba öngörülen yargı yetkisinin bir veya birden çok gelenek temelini karşılamalıdır.¹⁶⁴ İkinci olarak, öngörülen yargı yetkisinin geçerli temeliyle aksi desteklenebile, unsurlar uygulanan sınır ötesi yargı yetkisinin makul olmadığını gösteriyorsa, bir ülke "söz konusu davranış için yasa öngörmede yargı yetkisini kullanmayabilir".¹⁶⁵ Üçüncü olarak, birden fazla devletin belirli bir davranışa yasalarını uygulaması makul olduğunda, yani kesişen yargı yetkisi birçok ülke tarafından yargı yetkisinin yerinde kullanımının sonucu olduğunda, davranışa kendi yasalarını uygulamak isteyen her ülkenin "ilgili tüm unsurlar ışığında yargı yetkisi kullanımında kendisinin olduğu kadar diğer ülkenin de ilgisini değerlendirme yükümlülüğü" mevcuttur.¹⁶⁶ Bu değerlendirmenin ardından, "diğer ülkenin ilgisi açık bir şekilde daha fazlaysa ülke yetkiyi söz konusu ülkeye vermelidir."¹⁶⁷

¹⁵⁹ Redress ve Fidh, "Avrupa Birliğinde Sınır Ötesi Yargı Yetkisi" (2010), sf. 111.

¹⁶⁰ NDAA ve DPCP (Quebec) arasında Sınır ötesi Suçlara İlişkin Mutabakat Muhtırası.

¹⁶¹ A.g.e.

¹⁶² Bk. Başsavcılık (n 152).

¹⁶³ (Üçüncü) Amerika Birleşik Devletleri Dış İlişkiler Hukuku Bildirisi ("Bildiri") 1987, (n 19), § 402–3.

¹⁶⁴ A.g.e., § 402 ve 404.

¹⁶⁵ A.g.e., § 403(1).

¹⁶⁶ A.g.e., § 403(3).

¹⁶⁷ A.g.e.

Kanada'da, Yüksek Mahkeme bir ülke yasal olarak sınır ötesi yargı yetkisi kullanabilse bile yanıtlanacak bir diğer sorunun bu yetkinin uygun ve istenilen olup olmadığı olduğu, bir veya daha fazla ülke yasal yargı yetkisi talep ettiğinde, ülkenin olayla gerçek ve önemli bir bağlantısının bulunması halinde yetki talep edebileceği cezai yargı yetkisinin bulunup bulunmadığının tespiti için "gerçek ve önemli bağlantı testi" oluşturmuştur..."¹⁶⁸

Milletler Topluluğu Kılavuz İlkelerinde bahsedildiği üzere, *Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein* davasında¹⁶⁹, Amerika Birleşik Devletleri, Amerika Birleşik Devletlerine eroin ithal etme ve dağıtma planına ilişkin suçlar için Kanada'dan iki kaçağın iadesi talebinde bulunmuştur.¹⁷⁰ Suçlanan sanıklar ABD'ye iade edilmemeleri gerektiğini, bunu yerine Kanada'da yargılanmaları gerektiğini iddia etmiştir. Kanada Yüksek Mahkemesi bir Kanada vatandaşının iadesinin Hak ve Özgürlükler Sözleşmesince garanti altına alınan vatandaşın Kanada'da kalma hakkını ihlal edeceğine karar vermiştir fakat iadenin altında yatan amaçlar mahkeme önündeki davalarda makul bir sınırlama sağlamıştır. Mahkeme sınır ötesi suçun teşkil ettiği zorlukları tanımış ve kesişen yargı yetkisi durumunda dikkate alınması gereken bir kriterler listesi kabul etmiştir. Mahkeme pratikte, yargılama veya iade etme kararının her iki ülkedeki yerel makamlar arasında ilgili unsurlara dair yapılan istişarelerden sonra alındığına karar vermiştir.¹⁷¹

Karşılıklı Adli Yardımlaşma

Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) adli ve yargısal işbirliği için birtakım Amerika ülkeleri Antlaşmalarını bir araya getirmiştir.¹⁷² Üye devletlerin "soruşturma, kovuşturma ve yardımın talep edildiği zaman suçlara dair işlemler üzerinde yetkisi bulunan talep eden tarafla karşılıklı yardımlaşmada bulunduğu", 1992'de kabul edilen Cezai Meselelerde Amerika Ülkeleri arasında Karşılıklı Yardımlaşma Anlaşması önemlidir.¹⁷³ OAS ayrıca 2000'de 35 OAS üye devleti için karşılıklı yardımlaşma ve suçlu iadesine dair kapsamlı yasal bilgi sunan Cezai Meselelerde ve Suçlu İadesinde Karşılıklı Yardım Bilgi Alışverişi Ağı kurmuştur.¹⁷⁴

Ibero-Amerika Adli Yardımlaşma Ağı (IberRed) Adalet Bakanlıkları ve merkez otoritelerin temas noktalarından, savcı ve cumhuriyet savcılarından, Latin Amerika Milletler Topluluğu

¹⁶⁸ Kanada Yüksek Mahkemesi içtihadından alıntılama yapan *R / Hape* [2007] 2 SCR.292, 2007 SCC 26, paragraf 62 (Kanada).

¹⁶⁹ *Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein*, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469.

¹⁷⁰ Milletler Topluluğu Sekreteryası, "Cezai Yargı Yetkisi: Çatışan Cezai Yargı Yetkilerine ilişkin Ülkeler tarafından Değerlendirilecek Kriterler" (n 27), sf. 9-10.

¹⁷¹ İlgili unsurlar yukarıda IAP Kılavuz İlkelerinde yer verilen şu hususları kapsamaktadır: suçun etkisi nerede hissedilmektedir; kimin yargılamada daha fazla ilgisi vardır; davanın gelişiminde hangi polis kuvveti ana rolü oynamıştır; hangi yargı çevresi suç isnadında bulunmuştur; hangi yargı çevresi en kapsamlı dosyaya sahiptir, hangi yargı çevresi yargılamaya hazırdır, delil nerede bulunmaktadır ve taşınabilir mi; tanık sayısı nedir ve duruşma için hepsi tek bir yerde toplanabilir mi; suçu destekleyen eylemlerden çoğu nerede gerçekleştirilmiştir; sanığın uyruğu ve ikamet yeri nedir ve her bir yargı çevresinde alması muhtemel olduğu cezanın ağırlığı nedir: *Amerika Birleşik Devletleri / Cotroni; Amerika Birleşik Devletleri / El Zein*, Kanada Yüksek Mahkemesi, [1989] 1 S.C.R. 1469, <<http://scc.lexum.org/en/1989/1989scr1-1469/1989scr1-1469.html>>.

¹⁷² Cezai Meselelerde ve Suçlu İadesinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma için Bilgi Alışverişi Ağı, "Adli ve Yargısal İşbirliği için Amerika ülkeleri Antlaşmaları", <http://www.oas.org/juridico/mla/en/en_convention.html>.

¹⁷³ Bk. Amerikan Devletleri Örgütü, "Karşılıklı Antlaşmalar", <<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-55.html>>.

¹⁷⁴ Cezai Meselelerde ve Suçlu İadesinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma için Bilgi Alışverişi Ağı, "Adli ve Yargısal İşbirliği için Amerika ülkeleri Antlaşmaları", <http://www.oas.org/juridico/mla/en/en_convention.html>.

dâhil 23 ülkenin yargı organlarından oluşan bir yapıdır ve medeni ve cezai alanda adli yardımlaşmayı en üst seviyeye çıkarmayı ve ülkeler arası işbirliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.¹⁷⁵

Karayıpler Topluluğu (CARICOM) 2000'de "taraf devletlerin soruşturma, kovuşturma ve ağır cezai suçlamalara ilişkin işlemlerin tüm safhalarında birbirlerine en geniş ölçüde adli yardım sağlamalarına yönelik olan" Ağır Cezai Meselelerde Karayıpler Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşmasını kabul etmiştir.¹⁷⁶

AFRİKA

Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) (Angola, Botswana, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Lesoto, Malavi, Morityus, Mozambik, Namibya, Seyşeller, Güney Afrika, Svaziland, Tanzania, Zambiya ve Zimbabve) 2000'de Cezai Meselelerde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Protokolünü imzalamıştır.¹⁷⁷ Bağlam olarak Protokol karşılıklı adli yardımlaşmayı "yardım talep edilen ülkenin cezai meseleye dair yardımın mahkeme veya başka yetkili mercii tarafından mı gözetildiğine bakılmaksızın soruşturma, kovuşturma ve dava işlemlerinde talep eden ülkeye sağladığı tüm yardım" olarak tanımlamaktadır.¹⁷⁸

BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi Terörü Önleme ve Organize Suç ve Yasadışı Uyuşturucu Kaçakçılığı Birimi bölgede cezai meselelerde uluslararası işbirliğini artırmak için Sahel Bölgesel Yargı Platformu (Burkina Faso, Mali, Moritanya ve Nijerya, Bamako'da başlatılmış) ve Hint Okyanusu Bölgesel Yargı Platformunu (Komor adaları, Fransa (Réunion), Madagaskar, Morityus ve Seyşeller) kurmuştur. Bu platformların esas amacı organize suç, yolsuzluk, uyuşturucu kaçakçılığı veya terör gibi ağır suç türlerini önlemek ve bu suçlarla mücadele etmektir. UNDOC ayrıca yılda en az bir kere cezai mesele usullerinde suçlu iadesi ve karşılıklı adli yardımlaşmayı kolaylaştırmak için toplanan merkez noktası işbirliği ağlarını kurmuştur. Bu işbirliği ağları aynı zamanda kendi aralarında yargısal işbirliğini güçlendirmek için teknik destek ihtiyaçlarını belirlemektedir.¹⁷⁹

Afrika Birliği 2001'de Suçlu İadesine ve Cezai Meselelerde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya ilişkin birer Taslak Sözleşme hazırlamış fakat karara bağlamamıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Red Iberoamericana de Cooperacion Juridica Internacional, <<http://www.iberred.org/>>.

¹⁷⁶ Ağır Cezai Meselelerde Karayıpler Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması [2000], <http://www.caricom.org/jsp/secretariat/legal_instruments/mutual_legal_assistance.pdf>.

¹⁷⁷ Güney Afrika Kalkınma Topluluğu, "Cezai Meselelerde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Protokolü" (2002), <http://www.sadc.int/documentspublications/show/Protocol_on_Mutual_Legal_Assistance_in_Criminal_Matters_2002.pdf>.

¹⁷⁸ A.g.e., Md. 2(2).

¹⁷⁹ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, "Uluslararası İşbirliği Ağları" <http://www.unodc.org/unodc/en/legal-tools/international-cooperation-networks.html#Sahel_Indian_Ocean_Commission>.

¹⁸⁰ Afrika Birliği, "Afrika'da Terörü Önleme ve Terörle Mücadele" <http://www.africa-union.org/root/au/AUC/Departments/PSC/Counter_Terrorism.htm>; Africa Prosecutors Association, 'Maputo Recommendations', <<http://www.africaprosecutorsassociation.com/related-reports/70-maputo-recommendations.html>>.

ASYA

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) 2004'te özellikle soruşturma, kovuşturma ve dava işlemleri için Cezai Meselelerde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya dair Antlaşmayı kabul etmiştir.¹⁸¹

Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü (SAARC) 2008'de Cezai Meselelerde Karşılıklı Adli Yardımlaşmaya dair SAARC Sözleşmesini kabul etmiştir. Sekiz SAARC üyesi devlet tarafından imzalanan Sözleşme özellikle soruşturma, kovuşturma ve ceza işlemleri olmak üzere cezai meselelerde karşılıklı adli yardımlaşmayı kolaylaştıracak farklı iç hukuk sistemlerini uyumlaştırmayı amaçlayan yasal zemini sağlamayı gözetmektedir.¹⁸²

Ceza Yargılamasında İşbirliğine dair Asya-Pasifik Sözleşmesi için IAP Model Antlaşması 2012'de Tayland'da IAP Yıllık Konferansında kabul edilmiştir. Böyle bir antlaşmanın imzalanması ve kabulü her bir ülkenin kendi tercihi olsa da IAP Yönetim Kurulu Asya-Pasifik Bölgesinde sınır ötesi suçla daha etkin mücadele için model antlaşmayı ve cezai meselelerde işbirliği ve karşılıklı adli yardımlaşmayı geliştirme amacıyla temsil ettiği teşebbüsü desteklemektedir.¹⁸³

¹⁸¹ Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği, "Staff Papers", <<http://www.aseansec.org/17363.pdf>>.

¹⁸² Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü Cezai Meselelerde Karşılıklı Yardımlaşma Sözleşmesi, <<http://tinyurl.com/kvdrdwo>>.

¹⁸³ Joon Gyu Kim ve Cheol-Kyu Hwang, *Ceza Yargılamasında Uluslararası İşbirliğine dair Yeni Girişimler* (Seul Ulusal Üniversitesi Yayınları, 2012), sf. 187-201.